

123 og 158

Utlånsmodeller for e-bøker i folkebibliotek

den norske debatten i et skandinavisk perspektiv

**Bacheloroppgave [2017]
Bachelor i bibliotek- og informasjonsvitenskap
Høgskolen i Oslo og Akershus, Institutt for arkiv-, bibliotek- og
informasjonsfag**

Sammendrag

Norge var sist ut med utlån av e-bøker i folkebibliotek av de skandinaviske landene. Med dette som utgangspunkt, ønsket vi å se i hvilken grad Sverige og Danmark har vært forbilder for Norge, når det gjelder å utvikle utlånsmodeller for utlån av e-bøker i folkebibliotekene. Og i hvilken grad debatten i Norge har fulgt samme mønster og argumentasjon som debattene i Sverige og Danmark. For å svare på problemstillingen vår har vi gjennomført en litteraturstudie, der vi har sett på utvikling av utlånsmodellene i Skandinavia, og hvordan debatten rundt e-bøker i folkebibliotek har foregått. Studien viser at Norge ikke har hatt Sverige og Danmark som forbilder, men har brukt erfaringene fra Sverige og Danmark. Vi har også funnet ut at debatten i Norge har i liten grad fulgt de samme mønstrene som debattene til Sverige og Danmark, men at argumentasjonen som er brukt, i stor grad har vært lik.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	5
1.1. Definisjoner av begreper	6
1.1.1. E-bok	6
1.1.2. Utlånsmodeller	6
2. Tidligere forskning og teoretisk perspektiv	7
2.1. Innkjøpsordning og utlånsmodell	7
2.2. Kampen om eReolen	8
2.2.1. Den kannibalistiske rammen	8
2.2.2. Den kulturpolitiske rammen	9
2.2.3. Fødselshjelper-rammen	9
2.2.4. Delegitimeringsrammen	9
2.2.5. Monopolrammen	9
2.2.6. Medierammen	10
2.2.7. Oppsummering av forståelsesrammene	10
3. Metode	11
3.1. Valg av metode	11
3.2. Metoden	12
4. Utviklingen av utlånsmodellen	14
4.1. Skandinavia	15
4.2. Sverige	15
4.3. Danmark	17
4.4. Norge	19
4.5. Oppsummering av modellene	22
5. Gjengivelse av debatten	23
5.1. Danmark	23
5.2. Sverige	24

5.3. Norge	25
6. Analyse og drøfting av debatten	27
6.1. Forbilder for Norge	27
6.2. Debattens mønster	29
6.3. EU-dom	35
6.4. Videre arbeid	35
7. Konklusjon	36
8. Litteraturliste	38
8.1. Artikkelgrunnlag	42

1. Innledning

E-bøker i folkebibliotek er et svært dagsaktuelt tema innenfor biblioteksektoren. Det har vært en utfordrende debatt rundt å finne en riktig utlånsmodell som kan gjøre alle involvert med e-bøker fornøyde. Norge begynte med utlån av e-bøker i folkebibliotek først i 2012, og det har vært store forhandlinger med å finne gode løsninger for hvordan det skal foregå.

Vi startet begge på bibliotekarutdanningen våren 2014, og tidlig i studiet fikk vi en oppgave som omhandlet e-bøker. Denne oppgaven ble gitt i lys av prøveprosjektet til Norsk kulturråd som begynte i 2011, og ble ferdig ved utgangen av 2015. Gjennom studieløpet har vi fulgt utviklingen av e-bøker i folkebibliotek, og synes det er et interessant og dagsaktuelt tema. Det er svært interessant å se på hvordan e-bokutlånet i Sverige og Danmark ble til ettersom deres oppstart var tidligere enn Norges. Vi har lagt merke til at det har vært en del interessekonflikter og meninger rundt e-bøker, og på grunn av dette ønsket vi å se på hvordan debatten har gått i Skandinavia, og vil dermed presentere vår problemstilling:

Sverige og Danmark kom tidligere i gang enn Norge med utlån av e-bøker i folkebibliotekene, så det er grunn til å anta at vi i Norge har sett til våre naboland og erfaringene de har gjort seg, men i hvilken grad har Sverige og Danmark vært forbilder for Norge når det gjelder å utvikle modeller for e-bokutlån i folkebibliotekene? Og i hvilken grad har debatten i Norge fulgt samme mønster og samme argumentasjon som de debattene de har hatt i Sverige og Danmark?

Med hensyn til problemstillingen vår, har vi valgt å fokusere på debatten om utlån av e-bøker ved prøveprosjektet til Norsk kulturråd (2011-2015). Dermed vil vi ikke inkludere debatten for tidligere prosjekter om e-bøker i Norge, og vi ekskluderer utlån av lesebrett for lesing av e-bøker. Vi har også valgt å fokusere på utlånsplattformene eBokBib og BS Weblån i Norge, Elib i Sverige, og eReolen i Danmark. Dermed faller tjenester som bokhylla.no og lignende utenfor, det samme gjelder kommersielle tjenester som Storytel.no, Mofibo.com og andre tilsvarende tjenester. I metodekapittelet vil vi se nærmere på avgrensninger og presiseringer angående innhenting av materiale. Vi vil til slutt takke vår veileder Anita Sandberg for konstruktiv veiledning og gode innspill.

1.1. Definisjoner av begreper

Til å begynne med vil vi definere tre begrep som er sentrale i oppgaven. Vi vil definere hva en e-bok er og to utlånsmodeller for e-bøker: klikkmodell og lisensmodell.

1.1.1. E-bok

Det finnes flere forskjellige definisjoner for e-bøker, avhengig av hvilken sammenheng man ser det. Men i de siste rapportene som omhandler e-bøker i konteksten med utlån i folkebibliotek, blir e-bøker definert som følgende:

I rapporten *Utredning om e-bøker og utlån i bibliotek* til Kulturdepartementet av Rambøll Management Consulting (heretter Rambøll), blir e-bøker definert slik: “E-bøker blir gjerne definert som elektroniske bøker som du leser på en skjerm, for eksempel nettbrett, lesebrett eller mobiltelefon” (Rambøll, 2015, s. 12). Mens Morten Harry Olsen foreslår i *E-boka og innkjøpsordningene: statusrapport og vurderinger*: “En e-bok inneholder tekst som er behandlet som om den skulle trykkes i en ordinær papirbok, men som bevares digitalt og ikke trykkes på papir” (Olsen, 2009, s. 13). Denne ligner definisjonen som ble brukt i prøveprosjektet til Kulturrådet: “E-bok, en elektronisk bok, ble i prosjektet definert som tekster digitalisert for lesing på en elektronisk plattform, og som uten større endringer kunne ha vært trykket på papir” (Kulturrådet, 2016a, s. 9).

De tre definisjonene er nokså like, men vi mener at Kulturrådets definisjon, som er den nyeste, gir den beste beskrivelsen. De har inkludert at en e-bok er en elektronisk bok som kan leses på en elektronisk plattform. I tillegg nevner den at en e-bok kunne vært trykket på papir som en vanlig papirbok. Denne definisjonen har med begge aspektene som Rambøll og Olsen bruker til å definere en e-bok med, noe vi mener beskriver e-bøker best.

1.1.2. Utlånsmodeller

Når det gjelder utlånsmodeller finnes det flere typer, men vi har valgt å kun presentere to av dem fordi de er mest aktuelle for Skandinavia. Den første modellen vi vil presentere er klikkmodellen, også kalt leiemodellen. Denne modellen baserer seg på at biblioteket betaler en sum for hvert utlån, og man vil unngå ventelister (Rambøll, 2015, s. 21). Men ved stor etterspørsel vil utgiftene til bibliotekene bli høye, og det blir vanskelig å lage budsjett for utgifter som man ikke kan forutse.

Den andre utlånsmodellen, lisensmodellen, også kalt eksemplarmodellen, har store likheter med innkjøp og utlån av fysiske bøker. Modellen baserer seg på at biblioteket kjøper inn lisenser, tilsvarende eksemplarer i fysiske bøker, og det oppstår venteliste når alle lisenser er utlånt (Rambøll, 2015, s. 20).

Disse utlånsmodellene er ikke nødvendigvis endelige, det finnes flere varianter og kombinasjoner for hver av dem, hvor vilkårene for utlån og andre faktorer varierer (Rambøll, 2015, s. 20). Dette vil komme tydeligere frem senere i oppgaven når vi viser til modellene som har blitt brukt i de tre landene.

2. Tidligere forskning og teoretisk perspektiv

Utlån av e-bøker i folkebibliotek er et nytt tema i biblioteksektoren. Derfor finnes det lite teori og forskning på dette feltet foreløpig. Det er likevel gjennomført noe forskning som er lignende det vi ønsker å finne ut av i denne oppgaven. Derfor presenteres det nedenfor en bacheloroppgave og en forskningsartikkel som begge omhandler e-bøker i folkebibliotek, og beskriver debatten.

2.1. Innkjøpsordning og utlånsmodell

Tone Balke skrev i 2015 en bacheloroppgave, *E-boktilbudet i norske folkebibliotek - en undersøkelse av nåværende vilkår og fremtidige muligheter*. Balke har sett på hvordan utlånet av e-bøker i norske folkebibliotek kan bli tilfredsstillende, og hva som skal til for at Deichmanske bibliotek satser på innkjøp av e-bøker og utvider tilbudet sitt. Det er gjennomført en kvalitativ studie hvor Balke har intervjuet Jonas Svartberg Arntzen fra Deichmanske bibliotek og Kjartan Vevle fra Biblioteksentralen, om hva de mener om innkjøpsordningen og modellen. Balke kommer fram til at de fleste bibliotek er avventende med å satse på e-bøker frem til en ny og mer permanent avtale blir forhandlet frem med forleggerforeningen. Det må bli klart hvor lenge lisensen på e-bøkene varer, og prisen må gjenspeile varigheten. Generelt sett ønsker de fleksible løsninger, og mulighet for kombinasjon av ulike utlånsmodeller. Denne oppgaven viser godt hva to sentrale aktører mener om utlånsmodellen, noe som er interessant å se i forhold til hva vi finner av argumenter fra samme type aktører.

2.2. Kampen om eReolen

Rasmus Grøn og Gitte Balling skrev i 2016 en artikkel som heter *Kampen om eReolen: Biblioteker, bogmarked, og framing af det litterære kredsløb*. Denne artikkelen vil vi bruke som innfallsvinkel til vår analyse. Artikkelen ser på debattens perspektiv og argumenter rundt e-bøker i Danmark. De gjør en kartlegging og analyse av debatten som avdekker forståelsesrammene som er brukt av de sentrale aktørene, og hvordan disse rammene definerer folkebibliotekets aktuelle og fremtidige rolle og legitimitet som litterær institusjon på det digitale bokmarkedet (Grøn & Balling, 2016, s. 53). I tillegg til at funnene er interessante i seg selv, kan de seks forståelsesrammene som Grøn og Balling bruker, brukes i vår egen analyse når vi skal se om den norske debatten har likhetstrekk med den danske og svenske debatten. Den danske debatten blir på denne måten utgangspunktet for vår analyse. Samtidig vil vi gjennomgå noen av artiklene fra Danmark for å konkretisere de seks forståelsesrammene Grøn og Balling kom frem til. Vi kommer nærmere tilbake til dette i metodekapitlet. Her vil vi nøye oss med å presentere de seks forståelsesrammene.

Grøn og Balling tar utgangspunkt i følgende problemstilling: “Hvilke gjennomgående frames anvendes af aktørerne i debatten om eReolen, og hvad kan det fortælle om aktørernes positioner på fremtidens bogmarked, herunder folkebibliotekernes legitimitet som litterær institution?” (Grøn & Balling, 2016, s. 54). De finner seks ulike “frames”, heretter kalt forståelsesrammer, i deres analyse, og disse vil vi ta i bruk i vår analyse av debatten i Norge og Sverige. Forståelsesrammene forklares slik:

“Disse forståelsesrammer, eller frames, tjener til at etablere og forfægte et bestemt perspektiv på problemet (og dermed ekskludere andre perspektiver), der 1) definerer problemets karakter, 2) diagnosticerer dets årsag, 3) placerer status og ansvar hos de implicerede og 4) herudfra (eksplicit eller implicit) peger på en løsning på problemet” (Grøn & Balling, 2016, s. 55).

2.2.1. Den kannibalistiske rammen

Denne forståelsesrammen blir kalt “Kannibalisme-rammen” (Grøn & Balling, 2016, s. 57), og rammens påstand er “at bibliotekerne qua deres udlån på eReolen undergraver muligheden for et bæredygtigt kommercielt e-bogs marked” (s. 57). Med andre ord så spiser biblioteket og deres utlån av e-bøker opp muligheten for et bærekraftig kommersielt bokmarked, derav

metaforen “kannibalisme”. Dette argumentet blir brukt hyppig av forlag, forfattere og andre aktører i bokbransjen (Grøn & Balling, 2016, s. 58).

2.2.2. Den kulturpolitiske rammen

Kalt “Den kulturpolitiske frame” (Grøn & Balling, 2016, s. 58), og den representerer hovedargumentet fra biblioteksektoren; “at kunne stille digitalt materiale til rådighet er essensielt for at bibliotekerne kan overholde sine kulturpolitiske forpligtelser - og dermed for den litterære kultur, som bibliotekerne understøtter” (s. 58). Bibliotekene mener at høye priser og restriksjoner på utlånet blir en barriere for å yte tjenester til brukerne, og dermed et hinder for bibliotekets rolle i kulturen og den litterære kultur. Samtidig beskriver Grøn og Balling at denne forståelsesrammen også inkluderer indirekte og direkte oppfordringer til politikken, til å tvinge det kommersielle markedet til å gi bibliotekene tilgang til litterære ressurser, uten å tenke på markedet.

2.2.3. Fødselshjelper-rammen

Kalt “Fødselshjelper-rammen” (Grøn & Balling, 2016, s. 58), er en spissere versjon av den kulturpolitiske rammen, og fødselshjelper-rammen argumenterer “at bibliotekernes tilgjengeligjørelse af e-bøger realt er en katalysator for markedet” (s. 58). Med andre ord stimulerer bibliotekene salget av e-bøker, gjennom utlån av e-bøker hvor brukere blir kjent med det nye mediet. I tillegg blir det nye mediet også interessant for andre grupper av lånere som ikke tidligere har brukt biblioteket.

2.2.4. Delegitimeringsrammen

Kalt “Delegitimeringsrammen” (Grøn & Balling, 2016, s. 59), er en spissere form av den kannibalistiske rammen. Delegitimeringsrammen kan oppsummeres slik “bibliotekerne opfylder realt ikke en relevant kulturpolitisk funktion og skal derfor ikke behandles herefter” (s. 59). I denne forståelsesrammen har bokmarkedet angrepet avtaler de selv har inngått og framstilt bibliotekene som en trussel mot markedets grunnlag (s. 63). Med andre ord går denne forståelsesrammen ut på, at grunnlaget for et koordinert arbeid for litteraturen blir ødelagt når bibliotekene utnytter sine kulturpolitiske privilegier (s. 59).

2.2.5. Monopolrammen

Kalt “Monopolrammen” (Grøn & Balling, 2016, s. 60). Denne forståelsesrammen har en overordnet påstand, “at andre aktørers handlinger er udtryk for monopoliseringstendenser på

bogmarkedet” (s. 60). Begrepet “monopol” representerer en negativ motpol til et bærekraftig litterært kretsløp. Monopolrammen blir brukt av bibliotekene når de anklager forlagene for å sette sine egne interesser høyere enn en felles løsning som vil komme alle til gode (kulturpolitiske rammen). Men rammen blir ikke bare brukt mellom bibliotek og bokmarkedet, men også i bokmarkedet. Innad i bokmarkedet blir monopolrammen brukt som en protest til monopoliseringen av markedet mellom små og store forlag, hvor de store forlagenes makt og dominans truer en bærekraftig og sunn konkurranse til fordel for kommersielle interesser (s. 60).

2.2.6. Medierammen

Kalt “Medieframen” (Grøn & Balling, 2016, s. 61), er den siste forståelsesrammen, og blir beskrevet av Grøn og Balling som følgende: forståelsesrammen “afgrænses der til de ytringer, som inddrager selve medieudviklingen som en fatalistisk faktor i argumentationen ud fra præmissen, at man med henvisning til en given historisk/aktuel medieudvikling nødvendigvis bør handle på en given måde” (s. 61). I medierammen ser man på hvordan utviklingen har vært for lignende medier som for eksempel film og musikk, for å se om det kan fortelle noe om hvordan utviklingen kan være for e-bøker, dermed inkluderer forståelsesrammen også fremtidsspådommer (s. 63).

2.2.7. Oppsummering av forståelsesrammene

Til slutt forklarer Grøn og Balling koblingene mellom de forskjellige forståelsesrammene (Grøn & Balling, 2016 s. 62). Hver for seg er rammene veldig spisse, men i et overordnet bilde ser man hvordan disse rammene fungerer sammen, og det tegner et bilde over hvordan debatten har foregått. Grøn og Balling sier at de seks forståelsesrammene viser hva som er den faktiske kjernen i debatten i Danmark, som Carsten Andersen sier i Politiken “en kamplads for, hvordan det danske e-bogsmarked skal utvikle sig” (Andersen, 2015).

Koblingen mellom den kannibalistiske og den kulturpolitiske rammen er at begge parter, henholdsvis bibliotek og bokmarkedet, deler visjonen om et bærekraftig litterært kretsløp (Grøn & Balling, 2016, s. 62-63). Målet er å gjenopprette balansen mellom dem gjennom avtaler som vil være til fordel for begge parter. Men balansen er vanskelig å finne fordi hver av partene også er opptatt av sine egne interesser. For bibliotekene handler det om å tilgjengeliggjøre og formidle e-boka, og for bokmarkedet er det å få en gunstig utvikling for e-bokmarkedet. I tillegg til å ha egne interesser, er det også mange uavklarte spørsmål til e-

bøker og om det har et potensiale i markedet. Dette skaper usikkerhet, som blir godt illustrert i medierammen (Grøn & Balling, 2016, s. 63).

Biblioteket kan fungere som en fødselshjelper for e-bøker, ved å stimulere bokmarkedet og kjennskap til e-bøker, men på den andre siden kan den også fjerne grunnlaget for markedet for e-bøker (Grøn & Balling, 2016, s. 63). E-bøker i folkebibliotek har ført til at de tradisjonelle forretningsmodellene som fungerte for papirboken blir utfordret (monopolrammen) (s. 65).

Forståelsesrammenene overlapper hverandre på forskjellige områder, og kan gå ut fra samme utgangspunkt, men skilles fra hverandre avhengig av hvilket perspektiv det kommer fra. Bibliotek og bokmarkedet ønsker en balanse som ivaretar begge parters interesser, men e-bokens usikre fremtid skaper usikkerhet for alle og fører til at bibliotekene frykter for at de ikke skal få mulighet til å utføre sine kulturpolitiske oppgaver. Mens bokmarkedet med forlag, forfatterne og bokhandlere frykter for sitt levebrød, og økonomiske profitt. Dette sammen med usikkerheten rundt e-bøker og markedet for dette fører til at bibliotek og bokmarkedet havner i debatt.

3. Metode

3.1. Valg av metode

I samfunnsvitenskapelig metodelitteratur skilles det mellom kvalitative og kvantitative metoder. Kvantitativ metode forholder seg til data i form av kategoriserte fenomener, og legger vekt på å kartlegge utbredelsen av et fenomen (Johannessen, Tuft & Christoffersen, 2010, s. 31, 99). Kvalitativ metode forholder seg til data i form av tekster, lyd og bilder, og legger vekt på fortolkning av data og ser på kvaliteter og egenskaper ved et fenomen (Johannessen et al., s. 32, 99). Kort sagt opererer kvantitative metoder med tall, mens kvalitative metoder opererer med tekst (s. 237).

Formålet med oppgaven vår er å kartlegge den norske debatten om utlånsmodeller for e-bøker i folkebibliotek opp mot Sverige og Danmark. I lys av dette har vi valgt å bruke kvalitativ metode, rettere sagt litteraturstudie. En litteraturstudie er en systematisering av kunnskap, som innebærer å søke den, samle den, vurdere den og sammenfatte den (Støren, 2013, s. 17). Det blir utført ved å søke i relevante databaser og kilder (s. 37). Vi vil vise

hvordan vi har søkt etter materiale, hvor vi søkte og med hvilke søkeord, og kriterier vi stilte til innhenting av materiale i kapittel 3.2. Vi valgte litteraturstudie fordi vi ønsker å gå i dybden på debatten, og skape en god oversikt over hva som har foregått. Å studere artikler fra de tre landene er også en bedre tilnærming for å se hele løpet, enn om vi hadde intervjuet sentrale aktører fra alle landene.

Ved analyse av materialet har vi fokusert på argumentasjonsanalyse. I følge boken *Tekstens autoritet: tekstanalyse og skrivning i akademia*, er formålet med argumentasjonsanalyse å kunne identifisere hovedargumentasjonen i en tekst, ikke å finne alle resonnementer den inneholder (Brodersen, Bråten, Reiersgaard, Slethei & Ågotnes, 2007, s. 27-28). Det er dermed teksten som helhet som er objektet for analysen. En person vil komme med ulike påstander som han eller hun ønsker aksept for, altså synspunkter, og den viktigste påstanden i teksten kalles hovedsynspunktet (Brodersen et. al., 2007, s. 27-28). De påstandene som støtter synspunktet blir kalt argumenter. Argumentasjonsanalysen vil dermed brukes for å finne hovedsynspunktet i hver tekst, slik at tekstene kan kategoriseres. På den måten vil det være enklere å kunne analysere debatten i landene mot hverandre, og se sammenhenger og ulikheter (s. 27-28).

3.2. Metoden

Med utgangspunkt i problemstillingen, så vi at det var to mulige grupperinger av materialet for oppgaven. Den første som vi kaller tidsskrifts-gruppen inneholder artikler fra tidsskrifter og nettsider som kommer fra biblioteksektoren og forlag- og forfatter-feltet, og den andre grupperingen er dagspressen. Vi startet med å se på alt dette så langt det lot seg gjøre.

Vi gikk systematisk gjennom tilgjengelige utgaver av trykte tidsskrifter som går inn under tidsskrifts-gruppen, som for eksempel Bok og Bibliotek, Perspektiv, Biblioteksbladet og Danmarks biblioteker. Disse tidsskriftene var tilgjengelig i tidsskriftsamlingen til Høgskolen i Oslo og Akershus. Vi har også gjennomgått tidsskriftenes nettsider for å se om de har digitalisert utgavene, og søkt systematisk gjennom de utgavene som vi ikke fant fysisk. I tillegg utførte vi søk på nettsidene til tidsskriftene, som for eksempel bokogbibliotek.no, biblioteksbladet.se og db.dk. Vi gjorde dette for å se etter andre relevante artikler som ikke var blitt publisert i tidsskrift. Fordi utviklingen med e-bøker i Skandinavia ikke startet fullstendig før 2000-tallet, valgte vi å ikke se på utgaver før det. For dagspressen søkte vi

blant annet i databasen Atekst med norsk, dansk og svensk som kilder. Det var noen treff i Atekst fra 2000-tallet, men de fleste av treffene var fra 2010 og utover. Vi gjennomgikk også aviser som Aftenposten, Klassekampen og Morgenbladet sine nettsider.

Vi brukte søkeord som “e-bøker”, “e-bøger” og “e-böcker” i varierende skrivemåte som for eksempel “ebok”, “e bok” og “e-bok”. Siden søk med bare “e-bøker” ga mye redundans og høye treff-tall, la vi til søkeord som “modell”, “bibliotek”, “utlån” og “utlånsmodell” for å begrense antall treff og spesifisere søket. Dermed har søkestrengene ofte vært “e bok AND modell” eller “e bøker AND bibliotek”. Noen av nettsidene hadde organisert artiklene sine etter emner, så på disse brukte vi emnet “e-bøker”. Siden vi ikke var så godt kjent med utviklingen og materialet som fantes om e-bøker, stilte vi ikke så store krav for innhenting av materiale i begynnelsen.

Etter den systematiske gjennomgangen av tidsskrifts-gruppen og dagspressen, fikk vi et inntrykk av at det mest relevante materialet fantes i tidsskrifts-gruppen, siden det meste av debatten så ut til å ha gått i miljøet til biblioteksektoren. Materialet fra dagspressen ble derfor utelukket, og vi bestemte oss for å bare konsentrere oss om tidsskrifts-gruppen. En annen grunn til at vi utelukket dagspressen var på grunn av betalingsmur, slik at vi ikke kunne åpne flere av artiklene. Dette gjorde at aktuelt materiell fra dagspressen ble vanskelig å håndtere og kartlegge. Avgrensningen med dagspressen gjorde at vi fikk redusert mengden materiale å arbeide videre med.

Deretter gikk vi gjennom alt materiale som var innhentet for tidsskrifts-gruppen, for å redusere antall tekster til det mest relevante. Siden vi ikke hadde så store krav for innhenting i begynnelsen, hadde vi en del materiale å gjennomgå for å finne det mest relevante. Da vurderte vi tekstene etter følgende kriterier, hva slags informasjon tekstene hadde, hvilke tema de tok opp og hvilke aktører som kommenterte. Tekster som falt ut av materialet vårt var for eksempel artikler om utvikling av e-boken generelt, artikler om e-bøker i universitet- og høyskolebibliotek (UH-sektoren), og korte tekster som hadde liten tyngde. Vi så i tillegg på tidligere pensum som vi har hatt i løpet av studieløpet, som kunne være relevant for oppgaven. Litteraturlisten og referanser i rapporter og lignende ble også sjekket for å se etter annet relevant materiale. Noen artikler fra dagspressen ble likevel inkludert siden de ble brukt som kilder i artikler fra materialet vårt, og andre ble inkludert ved at de var publisert på tidsskriftenes nettsider.

Etter dette stod vi igjen med 177 artikler som var relevante for Norge, 119 for Sverige og 165 for Danmark. Antall artikler var fortsatt ganske høyt på det tidspunktet, men artiklene vi da stod igjen med var alle relevante for oppgaven på en eller annen måte. En del ga god bakgrunnsinformasjon i landene, en del hadde diskusjoner og kommentarer som ville være relevant til analysen, og en del var fortsatt gjentakende informasjon. Men ut i fra dette materialet gikk vi dermed dypere for å finne artikler som ville være grunnlaget for analysen.

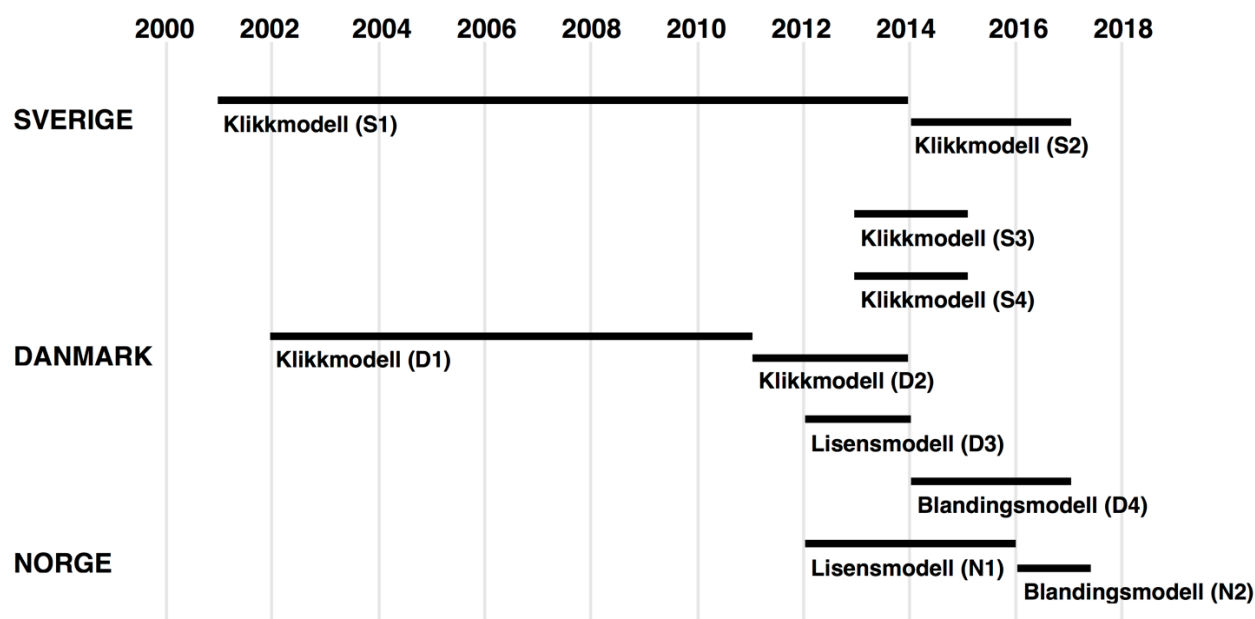
For den siste utvelgelsen av artikler, brukte vi forståelsesrammene som et utgangspunkt. Vi så etter tekster med argumentasjoner fra ulike aktører, og andre uttalelser som omgikk debatten om e-bokutlån i Skandinavia, spesielt med tanke på utlånsmodellen. Vi ønsket materiale som inneholdt utsagn fra relevante aktører i biblioteksektoren og bokbransjen for å kunne se hva slags argumenter som ble brukt, og hva de fokuserte på i debatten. Vi beholdt også noen rapporter og utredninger som ga en oversikt over utviklingen og debatten.

Vi kategoriserte det gjenværende materialet ut fra hva slags forståelsesramme vi mente passet best for få et overblikk. Mange artikler hadde sitater med argumenter fra ulike aktører, slik at det ikke bare ble en forståelsesramme som passet, men to eller flere. Vi vil komme tilbake til dette i kapittel 6.2. Når det gjelder Danmark, støtter vi oss til Grøn og Ballings funn, men vi gjennomgikk vårt artikkelgrunnlag for å være sikker på at det bekreftet Grøn og Ballings funn. Dermed hadde vi en god oversikt over hvordan debatten har gått i alle landene.

4. Utviklingen av utlånsmodellen

Landene i Skandinavia startet med utlån av e-bøker i folkebibliotek på ulike tidspunkt. I dette kapitlet vil vi presentere utviklingen, og vi vil illustrere de viktigste hendelsene i figurer for hvert av landene, og en samlet for Skandinavia. Dette gir et overblikk over hvordan utviklingen har vært i Skandinavia, og er med på å vise om Norge har utviklet seg på lik eller ulik måte.

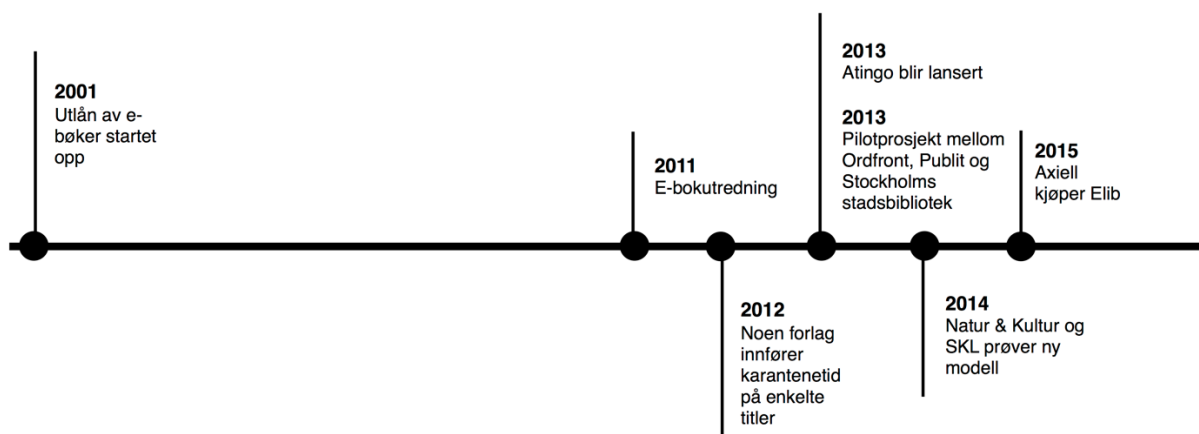
4.1. Skandinavia

Figur 1: Utviklingen av utlånsmodellene i Skandinavia.

Figur 1 viser utviklingen av utlånsmodellene som er blitt brukt i Skandinavia i grove trekk. De etterfølgende kapitlene 4.2., 4.3. og 4.4. vil fortelle om utviklingen i mer detalj for hvert av de tre av landene. Vi følger utviklingen kronologisk etter figur 1, derfor begynner vi med Sverige, deretter Danmark og Norge, og til slutt en oppsummering av modellene.

4.2. Sverige

Figur 2: Sveriges e-bokutvikling i grove trekk.

Sverige var det første landet i Skandinavia som startet opp med utlån av e-bøker i folkebibliotek, og figur 2 viser at Sveriges oppstart var i 2001. De brukte utlånsystemet Elib

(Gundersen, 2012, s. 12), og opererte med klikkmodellen, som blir illustrert i figur 1 som S1 (Rambøll, 2015, s. 16). I 2010/2011 var det stor debatt over ordningen på grunn av den stigende etterspørselen etter e-bøker (Gundersen, 2012, s. 12). På bakgrunn av dette tok Kungliga Biblioteket (KB) og Svensk bibliotekforening et felles initiativ for en e-bokutredning som kom i 2011, *När kommer boomen?: En kartläggning av e-boken i Sverige ur ett biblioteksperspektiv* (Gundersen, 2012, s. 12). Utredningen forteller at biblioteket betalte 20 kroner per utlånte e-bok og utlånet foregikk uten begrensninger, og at forlagene begynte å vise interesse for lisensmodellen (Kungliga biblioteket & Svensk bibliotekforening, 2011, s. 10). I 2012 valgte enkelte forlag å innføre karenstid på enkelte titler, slik at titlene ikke ble tilgjengelig for utlån på biblioteket før det hadde gått 3 måneder (Gundersen, 2013, s. 87-88; Rambøll, 2015, s. 61). I tillegg trakk flere forlag seg ut av avtalen pga. tapt inntekt (Rambøll, 2015, s. 78).

Atingo, en konkurrerende plattform til Elib ble lansert i 2013, og systemleverandøren Axiell og bokpubliseringsforetaket Publit stod bak utlånsplattformen (Nasjonalbiblioteket & Kulturrådet, 2014; Westlund, 2014). Atingo opererte også med en klikkmodell, men prisen for en e-boktittel var fra 1-66 svenske kroner (Westlund, 2014). Dette er illustrert i figur 1 som S3.

Våren 2013 ble et pilotprosjekt startet opp mellom forlaget Ordfront og bokpubliseringsforetaket Publit og Stockholms stadsbibliotek, hvor de digitale titlene ble tilgjengelig for utlån uten karantenetid, nye titler kostet 25 kr per utlån og de andre kostet 15 kroner (Westlund, 2014). Denne utlånsmodellen blir omtalt som "Stockholmsmodellen" i *Utlån av e-bøker i norske folkebibliotek – utfordringer og muligheter: Notat ved Nasjonalbiblioteket og Norsk kulturråds fagadministrasjon 05.02.2014*, og er en variant av klikkmodellen. Den er illustrert i figur 1 som S4, og blir nevnt som en mulig løsning for resten av Sverige (Nasjonalbiblioteket & Kulturrådet, 2014, s. 19).

I følge Rambølls rapport som kom ut i juni 2015, var situasjonen følgende i Sverige:

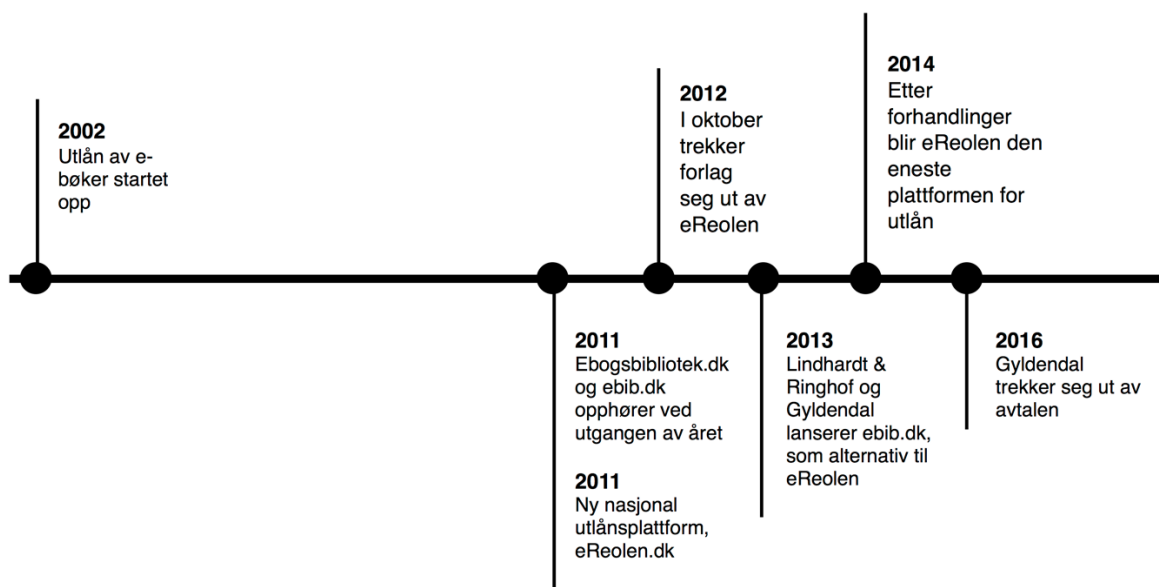
“Nå har partene, Svensk Biblioteksforening, Sveriges Kommuner og Landsting og Elib, forhandlet fram en ny avtale. Den nye løsningen er en klikkmodell som baserer seg på en fleksibel prismodell, der de nyeste titlene koster 30 kr per lån og de eldre

titlene koster helt ned til 2 kr, som resultat har den gjennomsnittlige kostnaden per utlån minsket betraktelig” (Rambøll, 2015, s. 78-79).

Denne avtalen kom i 2014, og vises som S2 i figur 1 (Westlund, 2014). Og med denne modellen ble alle e-boktitlene sluppet umiddelbart til utlån (Rambøll, 2015, s. 78-79). I 2015 kjøpte Axiell Elib med 70% eierandel (Hallgren, 2015a). Som følge av Axiells oppkjøp av Elib, er ikke Atingo lenger i bruk (Aase, 2015a).

Rambøll oppsummerer utviklingen i Sverige veldig godt med denne setningen: “Sverige har forsøkt ulike løsninger for prisstrukturer knyttet til for eksempel antall utlån, utlånstid, mengderabatt, etc.” (Rambøll, 2015, s. 20). I det senere har utviklingen i Sverige vært rolig, men mot slutten av 2016 ble det debatt rundt Axiell og Elib. Samtlige biblioteksjefer i Skåne oppdaget mistenkelig aktivitet fra lånerne med samme etternavn, de hadde lånt mistenkelig mange titler fra ett og samme forlag (Westin, 2016). Utlånet av titlene til 57 Elib lånerne kostet bibliotekene 82 000 kroner, og forlaget ble stengt av Elib og politianmeldt av bibliotekene (Westin, 2016). Dette er en svakhet ved Elibs utlånssystem, og de ønsker å forhindre lignende situasjoner.

4.3. Danmark

Figur 3: Danmarks e-bokutvikling i grove trekk.

Danmark var ikke langt bak Sverige med å starte utlån av e-bøker i folkebibliotekene. De startet opp utlånet i 2002 (Kulturstyrelsen, 2012, s. 3). Det var Randers bibliotek som begynte med e-bokutlånet, og fra 2001-2007 var de det nasjonale ressurscenter (DRC) for e-bøker med støtte fra Biblioteksstyrelsen (Gundersen, 2012, s. 13). Utlånsmodellen var klikkmodellen, illustrert som D1 i figur 1, men dette ble endret i de senere årene (Rambøll, 2015, s. 16). Det var lenge to e-boksystemer for de danske bibliotekene, ebogsbibliotek.dk og ebib.dk, men disse to har nå opphørt (Gundersen, 2013, s. 90).

Prosjektet “Folkebibliotekernes e-bogprosjekt” hadde som oppgave å etablere en ny nasjonal e-bokservice til folkebibliotekenes brukere (Kulturstyrelsen, 2012, s. 3). Prosjektet startet tidlig 2011, og varte til slutten av 2012 (Kulturstyrelsen, 2012, s. 4). Som et resultat av en avtale i prosjektet, ble det lansert 1. november 2011 en ny nasjonal utlånsplattform for e-bøker på folkebibliotek, eReolen.dk (s. 3-4). Utlånsmodellen for denne avtalen var en variant av klikkmodellen. Klikkprisen for en e-boktittel avhengte av det totale utlånet av tittelen, jo større utlån, jo lavere var klikkprisen, derav navnet “trappemodellen” (Grøn & Balling, 2016, s. 55-56; Søndag Aften, 2011). Det var ved lanseringen av eReolen at tjenestene ebogsbibliotek.dk og ebib.dk ble nedlagt.

I oktober 2012, kom man ikke til enighet om en ny avtale, og flere av de større danske forlagene valgte å trekke seg ut av eReolen (Gundersen, 2013, s. 91). De valgte å lansere et alternativt tilbud gjennom ebib.dk (en annen tjeneste enn den tidligere nevnte ebib.dk), siden de mente at modellen i eReolen skadet salget av e-bøker (s. 91). Ebib.dk ble lansert i mai 2013, med seks forlag bak seg, der i blant Lindhardt & Ringhof og Gyldendal (s. 92). Ebib.dk bygget på lisensmodellen, D3 i figur 1, og bibliotekene måtte kjøpe lisenser for hver tittel som ville være fire utlån (s. 92).

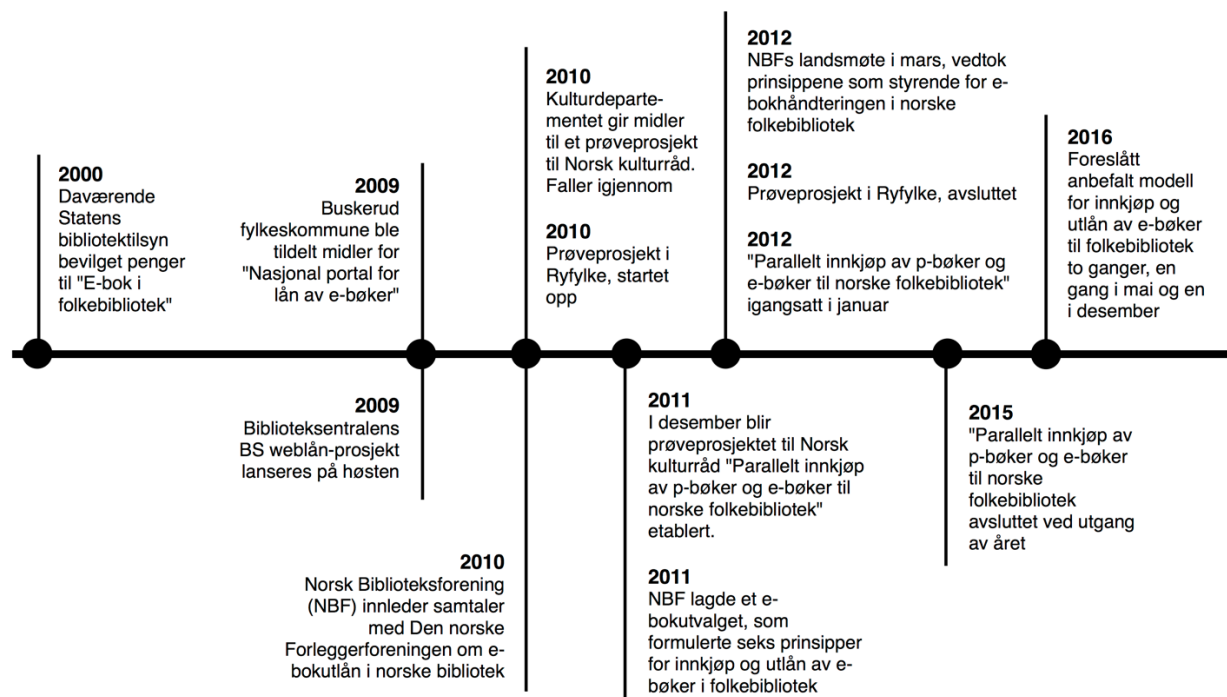
I 2014, etter forhandlinger i regi av Danskernes Digitale Bibliotek (DDB) ble man enig om å slå sammen alle plattformer og gjøre bøkene tilgjengelig for utlån via bibliotekenes tjeneste eReolen, og ebib.dk ble lagt ned da denne avtalen trådte i kraft 1. januar 2015 (Rambøll, 2015, s. 22). Denne avtalen hadde en prøvetid på et halvt år (Grøn & Balling, 2016, s. 56). Utlånsmodellen ble da en kombinasjon av lisens- og klikkmodellen, det som Rambøll kaller “den danske blandingsmodellen”, illustrert ved D4 i figur 1 (Rambøll, 2015, s. 22). Den gikk ut på at de første seks månedene ble nyere titler tilbudt etter en variant av lisensmodellen (lisens for å låne ut et visst antall eksemplarer om gangen), og deretter var det klikkmodellen,

og hvert enkelt bibliotek kunne ha restriksjoner på utlånet om de ønsket det (Rambøll, 2015, s. 22).

Gyldendal trakk seg ut fra avtalen, og fra 1. januar 2016 var ingen av titlene deres tilgjengelig i eReolen (Grøn & Balling, 2016, s. 57). Siden dette har også Politikens Forlag meldt seg ut av eReolen (Lerche, 2017).

Det er fremdeles debatt om avtaler for utlån av e-bøker. Forlagene vil komme tilbake til eReolen dersom de får en avtale som gir en gunstig utlånsmodell, men de holder fast i at det skal være begrensninger på utlån (Lerche, 2017). Grøn og Balling oppsummerer e-bøker i danske bibliotek godt når de skriver at eReolen har prøvd mange utlånsmodeller siden den ble lansert i 2011 (Grøn & Balling, 2016, s. 53).

4.4. Norge

Figur 4: Norges e-bokutvikling i grove trekk.

Norge var sist ut av de skandinaviske landene med oppstart av e-bokutlån. Norge hadde noen prosjekter som forsøkte utlån av e-bøker, før Norsk kulturråd i desember 2011 startet "Prøveprosjekt med parallelt innkjøp av papir- og e-bøker til norske folkebibliotek".

Som figur 4 viser begynte Norge i 2000 med et initiativ for å vurdere om e-bøker kunne være egnet for bruk i folkebibliotek. Prosjektet “E-bok i folkebibliotek” fikk 50 000 kr fra daværende Statens bibliotekstilsyn for å vurdere dette (Gundersen, 2013, s. 72). Deretter ble det stille om dette temaet. Den første videre utviklingen i forhold til e-bøker i folkebibliotek, kom da Buskerud fylkeskommune ble tildelt midler for “Nasjonal portal for lån av e-bøker” i 2009. Prosjektet møtte sin viktigste milepæl da utlånsportalen i oktober 2010 ble lansert og alle 65 lesebrett ble utlånt på to dager (Gundersen, 2012, s. 6). For dette prosjektet ble lisensmodellen brukt (Olsen, 2011, s. 26).

Et annet prosjekt som ble lansert høsten 2009, var Biblioteksentralen (BS) sitt BS weblån-prosjekt, prosjektet kom ikke fullstendig i gang før noen år senere. I september 2011, fikk BS weblån sin første avtale med Gyldendal forlag (Gundersen, 2012, s. 9). BS weblåns første bruker var Ryfylkebibliotekene i Rogaland, som hadde et prøveprosjekt fra 2010 til 2012, og lisensmodellen ble valgt, der varigheten på en lisens var tre år (s. 7, 10).

Norsk Bibliotekforening (NBF) innledet samtaler med Den norske Forleggerforeningen om e-bokutlån i norske bibliotek i 2010, og våren 2011 lagde NBF et e-bokutvalg. E-bokutvalget formulerte seks prinsipper for innkjøp og utlån av e-bøker i folkebibliotek. I mars 2012 ble prinsippene vedtatt som styrende for hvordan e-bøker burde være i norske folkebibliotek (Gundersen, 2013, s. 74-75).

En annen hendelse i 2010 var da Kulturdepartementet innvilget midler til et prøveprosjekt som Norsk kulturråd hadde for “utvikling av infrastruktur for distribusjon av innkjøpte e-bøker til bibliotekene” (Gundersen, 2013, s. 79), men prosjektet falt igjennom (s. 79).

Norsk kulturråd tok initiativ til et nytt prøveprosjekt i 2011 (Gundersen, 2013, s. 75). Prosjektet “Parallelt innkjøp av p-bøker og e-bøker til norske folkebibliotek” ble en ny ordning under innkjøpsordningen for ny norsk skjønnlitteratur (Rambøll, 2015, s. 17). I desember 2011 ble det vedtatt at prøveprosjektet skulle igangsettes (Kulturrådet, 2016a, s. 9). Det ble inngått avtale med Forleggerforeningen og Den norske forfatterforeningen for utprøvingen i 2012 (Gundersen, 2013, s. 75). Prøveordningen med e-bøker i bibliotekene ble formelt igangsatt i januar 2012, men det faktiske utlånet var først i gang et stykke ute på høsten på grunn av mangel på utlånssystemer (s. 75, 79).

E-bøker ble lånt ut gjennom en rendyrket lisensmodellen, N1 i figur 1. En lisens tilsvarte en bok og ga mulighet til ett utlån av gangen, i praksis en videreføring av utlån av papirbøker i bibliotek (Kulturrådet, 2016a, s. 9). Denne modellen ble valgt på grunnlag av en anbefaling fra den norske forleggerforeningen, for å få i gang utlån av e-bøker i folkebibliotekene (Balke, 2016, s. 14, 33).

I november 2012 la Kulturrådet frem et forslag om forlengelse av det eksisterende prøveprosjektet, siden det hadde tatt mye lenger tid enn antatt å utvikle og implementere utlåssystemene (Kulturrådet, 2016a, s. 20). Men partene kom ikke til enighet om en løsning, og ved avtalens utløp nektet Forleggerforeningen å forlenge avtalen, som førte til mye medieoppmerksomhet (Gundersen, 2013, s. 75). På nyåret 2013, så ble det likevel forhandlet frem en avtale mellom Kulturrådet, Den norske Forleggerforening og Den norske Forfatterforening (s. 75, 79).

I 2014 ble det foretatt en ekstern vurdering av prøveprosjektet, som resulterte i *Rapport om prøveprosjekt med e-bøker i innkjøpsordningen (PEI)* av Terje Colbjørnsen (Kulturrådet, 2016a, s. 10). Rambøll skriver at denne rapporten forteller at man må skille mellom to ulike avtaler i prøveprosjektet (Rambøll, 2015, s. 18). Den første er en avtale mellom den norske forleggerforeningen og bibliotekene som gjelder kommersiell innkjøp av e-bøker (s. 18). Denne avtalen legger føringer på hvor mange lisenser man må kjøpe inn til et bibliotek på grunnlag av befolkningstallet, men åpner for samarbeidsavtaler mellom bibliotek, for eksempel konsortium (s. 18). Den andre avtalen, er Kulturrådets prøveordning med e-bøker i innkjøpsordningen (s. 18). Colbjørnsens rapport ble fremlagt for Norsk kulturråd i desember 2014, og det ble bestemt på grunnlag av rapporten og kunnskaps- og erfaringsmaterialet at e-bøker skulle inkluderes i innkjøpsordningen for ny norsk skjønnlitteratur og innkjøpsordningen for ny norsk sakprosa for voksne fra starten av 2015 (Kulturrådet, 2016a, s. 10-11). E-bøker ble også senere inkludert i innkjøpsordningen for ny norsk sakprosa for barn og unge og innkjøpsordningen for oversatt litteratur fra og med 2016 (s. 12). Prøveprosjektet ble avsluttet ved utgangen av 2015 (s. 3).

Siden høsten 2015, har Nasjonalbiblioteket hatt flere samtaler med representanter fra forfatterorganisasjoner og Norsk kulturråds administrasjon for å finne ut hvilken modell som skal brukes og hvordan man skal håndtere overgangen fra prøveprosjektets ordninger (Nasjonalbiblioteket, 2016a). I mai 2016 kom Nasjonalbiblioteket med *Nasjonalbibliotekets*

anbefaling til modell for innkjøp og utlån av e-bøker i norske folkebibliotek. 02.05.2016, hvor de foreslår en blanding mellom lisens- og klikkmodellen. En lisens varer i 2 år, og deretter klikkmodellen (Nasjonalbiblioteket, 2016a). Dette forslaget ble ikke godtatt av Kulturrådet, siden de ikke ville endre innkjøpsordningene, men ville holde på femårsregelen, mens forslaget foreslår 2 år (Kulturrådet, 2016b).

I desember 2016 kom Nasjonalbiblioteket med ny anbefalt modell for innkjøp og utlån av e-bøker, de grove trekkene ved denne anbefalingen er de samme som forslaget som kom i mai. Det er fremdeles en lisensmodell, med lisens som varer i 2 år og gir rett til ti utlån, deretter klikkmodellen (Nasjonalbiblioteket, 2016b). Denne anbefalingen representerer N2 i figur 1. Det som er annerledes mellom dette forslaget og forslaget som kom i mai er vilkårene og detaljene. Bibliotekarforbundets arbeidsgruppe for e-bøker skrev et oppsummerende innlegg på Facebook-siden sin “E-bøker i norske folkebibliotek”, om forskjellene mellom de to forslagene. Noen av endringene fra det første forslaget til det andre forslaget er følgende. Det ble foreslått at e-bøker eldre enn to år vil være begrenset til de e-bøkene bibliotekene hadde kjøpt selv, kjøpt som e-bok under lisensperioden eller mottatt via innkjøpsordningene. Dette ble endret til at alle e-bøker eldre enn to år vil være tilgjengelig for alle biblioteker uten begrensninger (E-bøker i norske folkebibliotek, 2016). Et annet forslag var en overgangsordning for tidligere kjøpte e-bøker, dette ble fjernet, og tidligere kjøpte e-bøker skal håndteres etter vilkårene de ble kjøpt under (E-bøker i norske folkebibliotek, 2016). Det var også et forslag om å overføre tidligere utgitte e-boktitler fra klikkmodellen til lisensmodellen hvis de titlene ble aktualisert igjen, dette ble også fjernet (E-bøker i norske folkebibliotek, 2016). Per i dag er det to utlånssystemer for Norge, BS Weblån og eBokBib, men den mest brukte er eBokBib.

4.5. Oppsummering av modellene

Ved å se på figur 1 i kapittel 4.1., ser man hvordan utviklingen av modellene har vært. Både Sverige og Danmark valgte klikkmodellen som sin første utlånsmodell, og beholdt denne uten endringer i flere år før utlånet begynte å ta av. Etter 2011 ser man tydelig ut i fra figuren at modellene endres og nye utprøves i alle landene. Sverige holder seg til klikkmodellen, og endrer kun pris og vilkår i modellen. Mens Danmark har testet både lisensmodellen og en blandingsmodell i tillegg til klikkmodellen. Norge derimot begynte med lisensmodellen, men har deretter gått over til en blandingsmodell.

Dette peker i en retning av at Norge ikke har hatt Sverige og Danmark som forbilder. Norge begynte med utlån av e-bøker mye senere, og med en helt annen modell. Men Norge har likevel nærmet seg Danmark i senere tid, som vi ser ved at begge land har endt på en blandingsmodell. Vi vil komme tilbake til dette i kapittel 6.1., hvor vi studerer debatten nærmere.

5. Gjengivelse av debatten

Etter å ha sett på utviklingen av e-bokutlånet i hvert av landene, vil vi nå gi en grundigere beskrivelse av hvordan selve debatten utviklet seg. Danmark vil først oppsummeres kort, fordi vi støtter oss til Grøn og Balling sin forskning. Men egne funn vil trekkes inn som eksempler for å underbygge deres forskning. Videre vil vi beskrive debatten i Sverige og Norge ved hjelp av våre egne funn.

5.1. Danmark

Danmark har hatt en utfordrende debatt, noe man ser gjennom Grøn og Balling sin forskning og hvordan utviklingen for e-bokutlånet har vært. Etter oppstarten tyder det på at utlånet foregikk rolig, men etter eReolen ble lansert fulgte også en del debatt. De seks forståelsesrammene tyder på en debatt med mange ulike synspunkter. Grøn og Ballings forskning som beskrevet i kapittel 2.3., viser godt hvilke konflikter som har dominert etter 2011. I hovedsak er det den kannibalistiske rammen og den kulturpolitiske rammen som er mest fremtredende. Men fødelshjelper-rammen, delegitimeringsrammen, monopolrammen og medierammen er også gjennomgående i den danske debatten.

Vi ser at vårt artikkelgrunnlag for Danmark bekrefter funnene til Grøn og Balling, noe som gjør at vi støtter oss til deres forskning. Vi støtter oss derfor også til Grøn og Ballings forklaring av debatten, og vil vise til dem videre i analysen. Vi har artikler innenfor alle rammene, men ser også at det er den kannibalistiske og kulturpolitiske rammen som dominerer debatten. Derfor velger vi å presentere noen få av argumentene fra vårt artikkelgrunnlag, som representerer disse rammene.

Den kulturpolitiske rammen blir godt representert under debatten, ofte i form av argumentasjon av at bibliotekene ikke kan oppfylle sine kulturpolitiske forpliktelser om de

ikke får e-bøker til utlån (Lerche, 2012c). Og bekymring for bibliotekenes økonomi (Baes-Jørgensen, 2012; Mønsted 2011b), som Pernille Drost formann i det danske Bibliotekarforbundet sier,

“Det paradoksale er jo, at alle forventer, vi indgår i en digital verden, og at det vil gøre det billigere. Men det gør det ikke. Det ender i stedet med, at vi ikke kan købe lige så meget, som vi kan, når det er et fysisk bibliotek. Og det kan blive en bombe under bibliotekernes økonomi” (Baes-Jørgensen, 2012).

Forlagene og forfatterne står for utsagn som faller inn under den kannibalistiske rammen, og peker ofte på at utlånet av e-bøker ikke må ødelegge det kommersielle markedet (Baes-Jørgensen, 2012; Lerche, 2012b; Mønsted 2012a, 2012b), og som Cliff Hansen sier i Perspektiv i 2012,

“I juli måned 2012 voksede eReolen med 34 procent, mens det kommersielle marked stod stille. Det er en stæk indikator på, at utlånet har en negativ effekt på salget. Dertil har vi set, at meget massive udlån af enkelttitler over få uger, har reduceret salget af titlerne markant” (Lerche, 2012b).

I tillegg til dette, må det kommersielle markedet også kunne overleve sånn at forfattere og forlag skal klare seg (Mønsted, 2014c).

5.2. Sverige

Etter utlånet startet opp i 2001 tyder det på at det har vært rolig, men ettersom etterspørselen etter e-bøkene steg dukket det også opp en del debatt. Det tyder på at debatten begynte for fullt etter høsten 2011 da det ble sluppet flere e-boktitler som ble veldig populære, deriblant biografien om Steve Jobs og Zlatan Ibrahimovics selvbiografi (Rambøll, 2015, s. 61). Dette skapte et økt utlån, noe som førte til at bibliotekene virkelig fikk merke kostnadene utlånsmodellen førte til. Etter dette dukket det opp flere meninger rundt utlånet av e-bøker i bibliotekene. Folkebibliotekene ble bekymret for kostnadene og misfornøyde med Elib-modellen. De ønsket mer fleksible utlånsmodeller, mens forlagene ønsket seg en lisensmodell som er mer begrenset (Kunliga biblioteket & Svensk bibliotekforening, 2011, s. 22). Det var ikke bare kostnadene som bibliotekene mislikte, men også det at de ikke hadde kontroll over

utvalget sitt fordi forlagene når som helst kunne trekke en bok ut fra utlånet (Kungliga biblioteket, 2013, s. 17).

Sverige har folkebibliotekene på den ene siden som ønsker å tilby hele potensialet til e-bøkene (Kungliga biblioteket & Svensk bibliotekforening, 2011, s. 22). På den andre siden mener forlagene at Elib-modellen gjør det vanskelig for det kommersielle markedet å ta av, og ønsker derfor karenstid på e-boktitlene, slik at lånerne ikke blir vant til at e-bøker er gratis tilgjengelig på bibliotekene (Kungliga biblioteket, 2013, s. 17). Forfatterforbundet uttalte at e-bøkene må ha samme regler for lån som papirbøker, som vil si at bibliotekene bare kan låne ut en e-bok av gangen, noe som skapte sterke reaksjoner blant bibliotekene men også blant forfatterne selv (Biblioteksbladet, 2012a). Å tenke på en e-bok som en papirbok mente flere var strid med teknologien som er grunnlaget for e-mediene, nemlig tilgjengeligheten og at den er lett å dele (Biblioteksbladet, 2012a).

Vi ser tendenser til at debatten roer seg ned i 2014, og det publiseres ikke like mange artikler angående e-bokdebatten. Argumentet til forlagene hvor de mener at bibliotekene ødelegger for salget av e-bøker viser seg i 2014 å ikke lenger være tilfelle. I 2010 tjente forlaget Natur & Kultur mye mer fra bibliotekutlånet enn salget, men i 2014 var det motsatt (Hallgren, 2015b). Samme år bestemte de seg for å prøve å gi nytutgitte bøker til biblioteket samtidig som de kom på markedet, noe som også viste seg å ikke hemme salget (Hallgren, 2015b).

5.3. Norge

Norge kom i gang med e-bøker, som tidligere nevnt, i 2012, og det tyder på at det lå en usikkerhet hos bibliotekene og det kommersielle markedet. Bibliotekene var usikre på kostnadene og om lisensmodellen var riktig med tanke på at den skaper ventelister (Øvrebø, 2012). Forlagene var engstelige for at utlånet ville undergrave salget, men var positive til lisensmodellen (Øvrebø, 2012). Forfatterne sitt ståsted handlet mest om at pengestrømmen deres ikke skulle svikte, fordi de tjener mindre på e-bøker enn papirbøker, noe som vil være negativt hvis papirbok-salget synker (Rambøll, 2015, s.49-51).

En konflikt mellom forlagene og bibliotekene handlet om muligheten til å fjernlåne e-bøker, noe som vil ha innvirkning på økonomien og utvalget til bibliotekene, men også inntektene til forlagene (Lindstad, 2013). Åndsverkloven ble også trukket inn, og Norsk Biblioteksforening

ønsker at den nye åndsverkloven skal si at “bok er bok” (Kure & Hjorthen, 2012, s. 24).

Rambøll forklarer situasjonen slik:

“Papirboken er en fysisk vare, mens e-boken blir regnet som en tjeneste og en digital rettighet. Papirboken lånes ut etter åndsverkloven § 19 om spredningsrettens konsumpsjon, som innebærer at opphavsmannens rett til å bestemme over videre bruk, som videresalg, utleie og utlån forsvinner med idet det fysiske eksemplaret blir kjøpt med opphavsmannens samtykke. Digitale e-bøker opptrer derimot ikke på samme måte som fysiske eksemplarer. Dette er fordi en overføring i praksis vil si at eksemplarene blir kopiert; det er ikke ett og samme eksemplar som bytter hånd. I tillegg oppfattes all nettverksoverføring som «fremføring» og ikke «spredning»” (Rambøll, 2015, s. 56).

Utlånet av papirbøker reguleres gjennom åndsverkloven, mens e-bokutlånet overlates til frivillige avtaler mellom bibliotekene og kommersielle aktører. Dette betyr at e-bøkene kan pålegges detaljerte premisser for utlån gjennom karenstid, fiktiv slitasje osv. (Sandberg, 2016). Derfor er det ønskelig for mange å få e-bøkene inn under åndsverklovens § 19. Det har også vært foreslått å integrere kommersielle og offentlige tjenester ved å åpne for en kjøp-knapp ved siden av e-bøkene i bibliotekenes utlånssystem, men dette er kontroversielt for mange og kan stride mot gratisprinsippet i bibliotekloven (Rambøll, 2015, s. 48).

Etter en ny Nasjonal bibliotekstrategi kom i 2015 var det fortsatt frustrasjon rundt at e-bøker ikke kunne fjernlånes. Anne Husøy fra Bibliotekarforbundet (BF) sier blant annet at “Et annet viktig område strategien skuffer på er fjernlån av elektroniske medier. Vi må kunne låne e-bøker mellom bibliotekene, noe annet vil være helt absurd” (Husøy, 2015). Mens andre mener at modellen er for lite fleksibel, og er skeptisk til betaling per utlån (Bergli, 2015). I 2016 ble det foreslått en ny modell som heller ikke ble godt mottatt av bibliotekene. De mener den blir svært kostbar og uoversiktlig (Rognerød, 2016a). Norsk bibliotekforening er enige i at kostnadene vil øke, men mener likevel at “Det er prisverdig av Nasjonalbiblioteket å foreslå en hybridmodell som kan bli bærekraftig over tid for både forfattere, forleggere og bibliotek” (Norsk bibliotekforenings ebokutvalg, 2016).

Lisensperioden for e-bøker gjennom innkjøpsordningene foreslås å reduseres fra fem til to år, og e-bøkene vil deretter være tilgjengelig gjennom klikkmodellen, noe Kulturrådet er

bekymret for at vil påvirke den litterære bredden (Rognerød, 2016b). Forleggerforeningen ønsker å teste ut Nasjonalbibliotekets anbefaling som er ment å prøves ut i tre år, og er overrasket over Kulturrådets motstand (Einarsson, 2016). Som tidligere nevnt kom en ny anbefalt modell fra Nasjonalbibliotek i desember 2016, og det tyder på at partene er villig til å prøve den.

6. Analyse og drøfting av debatten

Vi vil nå gå nærmere inn på problemstillingen vår og begynner med det første spørsmålet, i hvilken grad Sverige og Danmark har vært forbilder for Norge når det gjelder å utvikle modeller for e-bokutlån i folkebibliotekene. Deretter vil vi gå nærmere inn på andre del av problemstillingen, i hvilken grad debatten i Norge har fulgt samme mønster og samme argumentasjon som debattene i Sverige og Danmark.

6.1. Forbilder for Norge

Som beskrevet i kapittel 4.5., kom Norge sent i gang med utlån av e-bøker i folkebibliotek i forhold til Sverige og Danmark, og vi så at dette peker mot at Norge ikke har hatt Sverige og Danmark som forbilde for valg av utlånsmodell. Vi vil nå presentere hvordan Norge har brukt Sverige og Danmark i valget av utlånsmodell.

Når det gjelder debatten blir det flere ganger påpekt at Norge ligger etter Sverige og Danmark. En undersøkelse i mars 2012, gjort av Bok og Bibliotek, viser at 86 prosent av Norges biblioteksjefer mente at det var på tide å starte utlån av e-bøker (Letnes, 2012g). Monica Deildok, daværende leder for Bibliotekarforbundet (BF), sier til Bibliotekaren i 2012 at de “har også fulgt med på utviklinga i Sverige og Danmark, og diskutert temaet med våre søsterorganisasjoner i de skandinaviske nabolandene så sent som i august i år” (Bergan, 2012a, s. 8), og innrømmer at e-bøker er en vanskelig problemstilling fordi det er så mange sider man må se og ta hensyn til (Bergan, 2012a). Vigdis Moe Skarstein, daværende bibliotekar ved Nasjonalbiblioteket, sier i et intervju med Bok og Bibliotek at Nasjonalbiblioteket har sett på prosjekter i Sverige og Danmark i forhold til e-bøker (Letnes, 2012c). I tillegg har de nordiske bibliotekforeningene hatt møte for å drøfte strategier og tiltak for å sikre best mulig tilgang til e-bøker i folkebibliotek (Ericson, 2012a; Kure & Hjorthen, 2012).

Når det gjelder Norges valg av lisensmodellen er den påvirket av ulike faktorer, til tross for at man har uttrykt ønske om å ha en modell som ikke er begrenset til lisenser (Letnes, 2012f). En faktor er at man har sett på erfaringer fra Sverige og Danmark i forhold til den rendyrkede klikkmodellen (Bergli, 2015; Erichs, 2012; Ericson, 2013c; Hjorthen, 2012; Letnes, 2012f; Lindstad, 2010). Det blir flere ganger påpekt at økonomien har løpt løpsk og vært problematisk i forhold til forutsigbarhet for økonomien (Bergli, 2015; Grønnestad, 2011; Letnes, 2012h, 2014; Skrede, 2013; Stephensen, 2012). Denne problematikken blir anerkjent av flere bibliotekarer, journalister, Odd Letnes redaktør for Bok og Bibliotek, og Kjartan Vevle bibliotekfaglig direktør i Biblioteksentralen.

Også de kommersielle aktørene i Norge mener at erfaringene fra Sverige og Danmark viser at en rendyrket klikkmodell er utelukket (Rambøll, 2015, s. 61). De er redd for at utlånet vil undergrave det kommersielle markedet (Ericson, 2010). Og det blir påpekt at både Sverige og Danmark sliter med å finne gode modeller som passer alle aktørene i markedet (Einarsson, 2012a). Til tross for dette har det vært uttrykt begeistring for Danmarks klikkmodell under det norske biblioteksmøte i Stavanger i 2012 (Letnes, 2012e).

En annen faktor for valget av lisensmodellen er at den ikke tillater ubegrenset utlån og vil dermed ikke nødvendigvis påvirke salget av den fysiske boken (Bergan, 2010, 2012b; Dahle, Haug & Risvand, 2010; Ericson, 2012b; Gregersen, 2015; Letnes, 2011, 2012i; Rambøll, 2015, s. 59; Øvrebo, 2012). Bjarne Buset, informasjonssjef i Gyldendal, sier i 2012 til Bok og Bibliotek, “ I mitt hode er det helt innlysende at hvis det er køfritt gratis utlån på bibliotekene, da kan du legge ned forlagene med en gang” (Øvrebo, 2012, s. 16). For forfatterne var lisensmodellen noe kjent, og forutsigbart (Rambøll, 2015, s. 60). Til tross for at vi landet på lisensmodellen mener Dag Erlend Lohne Mohn, daværende prosjektleder for Buskerud fylkesbiblioteks e-lån-prosjekt, at utlånsmodellen ikke spiller noen rolle, fordi bibliotekene ikke greier å ødelegge bokmarkedet for resten av bokbransjen, og sier “Det har vi ikke økonomi til” (Grønnestad, 2012, s. 49). Og Vevle sier at det var smart å starte med lisensmodellen (Balke, 2016, s. 28).

Verken Jonas Svartberg Arntzen, leder for utviklingsavdelingen ved Deichman, og Kristenn Einarsson, administrerende direktør i Den norske forleggerforeningen, er begeistret for lisensmodellen, og ønsker å prøve nye modeller (Aarseth, 2015; Balke, 2016, s. 33). Einarsson sier at han er interessert i den danske blandingsmodellen som et alternativt til

lisensmodellen (Aarseth, 2015). Denne modellen var derimot ikke Ingeborg Rygh Hjorthen, daværende leder av Norsk Bibliotekforening (NBF), og andre begeistret for, og de uttrykte lettelse da modellen ble forlatt av alle parter under de norske forhandlingene i 2013 - siden modellens lisenser bare varer fire utlån (Ericson, 2013b). Balke skriver i 2016 dette, om situasjonen rundt den norske utlånsmodellen:

“Den kanskje viktigste brikken for å få på plass en god avtale er å finne en utlånsmodell som fungerer både for forlag, forfattere, bibliotek og lånere. De ulike modellene har sine fordeler og ulemper, og det har vist seg vanskelig å finne en optimal løsning. Erfaring fra andre land viser at det kan være lurt å blande forskjellige modeller og ha ulike differensieringer” (Balke, 2016, s. 33).

Resultatet kom da Nasjonalbiblioteket presenterte en ny anbefalt modell for utlån av e-bøker i folkebibliotek i desember 2016, en blandingsmodell, men annerledes enn den danske blandingsmodellen. Den norske modellen vil bli evaluert etter ett år og tre års varighet (Nasjonalbiblioteket, 2016b). Forlagene har uttrykt vilje for å ha utlån av e-bøker, men ønsker å finne en ordning som fungerer i det store bildet (Stephensen, 2012).

Dette tyder på at Norges valg av utlånsmodell er påvirket av Sverige og Danmark i den grad at vi har sett til de negative sidene ved å velge en rendyrket klikkmodell. Det blir påpekt hvilke konsekvenser en klikkmodell vil føre med seg i form av økonomisk uforutsigbarhet. Vi kan si at Norge har blitt påvirket av Danmark i forhold til valget av den siste norske modellen, og at dette kan være en bedre ordning for e-bokutlånet. E-bokutlån i folkebibliotek er fremdeles i en tidlig fase, og det er sannsynlig at Norge og resten av Skandinavia vil prøve andre modeller og varianter før de finner en som passer alle partene involvert. Vi kan dermed si at Norge ikke har hatt Sverige og Danmark som positive forbilder, men heller sett til erfaringene Sverige og Danmark har hatt med utlånsmodellene sine. Og dermed valgt å gå en annen vei.

6.2. Debattens mønster

Ved å se tilbake på kapittel 5., ser vi hvordan debattene har foregått i Skandinavia. Vi kan si at Sveriges debatt i hovedsak har handlet om utviklingen av utlånsmodellen, og hvilke vilkår den skal ha, spesielt hvor mye en e-bok skal koste. Ved å trekke inn Grøn og Ballings

forståelsesrammer kan vi dermed oppsummere med at de fremtredende rammene i Sverige er den kannibalistiske og den kulturpolitiske rammen. Det er den samme slutningen vi har trukket for Norge, siden den norske debatten også har fokusert rundt den samme problematikken. Som vi har nevnt tidligere, har Danmark også hatt det samme fokuset.

Det er derfor tydelig at den kannibalistiske og kulturpolitiske rammen har vært mest sentrale i alle tre landene. For Norge og Sverige kategoriserte vi artikkelgrunnlaget vårt slik at vi så hvilke rammer debattene fokuserte rundt. På den måten kunne vi se likheter eller ulikheter i forhold til hvilke rammer Danmark sentrerte rundt. Mange av artiklene kunne plasseres i flere rammer med tanke på at de inneholdt sitater og meninger fra ulike aktører. For Norge stod vi igjen med 40 artikler som vi kategoriserte i rammene, og 33 av dem hadde kulturpolitisk synspunkt, og 8 av artiklene hadde kannibalistisk synspunkt. Vi leste gjennom artikkelgrunnlaget, og så på hvilke synspunkt som dominerte. Vi skrev dermed stikkord for hva hovedsynspunktet i hver artikkel var, og hvilken forståelsesramme den ville plasseres i. I de artiklene hvor det var flere som uttalte seg, så vi på de ulike personene sine uttalelser hver for seg, og plasserte dem i den forståelsesrammen de hørte til. Når en artikkel både inneholder uttalelser fra forlag og fra bibliotek, var det tydelig at meningene var så ulike at de ble plassert i to ulike rammer. For eksempel inneholder artikkelen *Lang dags ferd mot e-bokutlån*, av Lindstad (2013) i Bok og bibliotek, uttalelser fra Den norske Forleggerforeningen og Norsk Bibliotekforening (NBF). Det var et grunnleggende prinsipp som det var uenighet rundt. Konflikten var om flere bibliotek skal kunne gå sammen om å kjøpe en e-bok til utlån. Meningen til daværende NBF leder Ingeborg Rygh Hjorthen ble presentert slik:

“Hun mener kravet om at bare enkeltbibliotek skal kunne kjøpe inn e-bøker vil være et tilbakesteg i dagens bibliotekverden og føre til A-lag og B-lag. A-lagene blir de store bibliotekene som kan ta seg råd til å kjøpe inn et bredt utvalg av egne e-bøker. B-lagene blir de små bibliotekene med tilsvarende små budsjetter. I papirverdenen har de hatt stor nytte av samarbeid og utveksling med andre bibliotek” (Lindstad, 2013, s. 9).

Dette mener vi er et argument innenfor den kulturpolitiske rammen fordi Hjorthen mener at kravet vil føre til et ujevnt utvalg av e-bøker på grunn av at kostnaden blir for stor for de små bibliotekene. Dette faller innenfor den kulturpolitiske rammen fordi restriksjonene forlagene

setter hindrer bibliotekenes kulturpolitiske forpliktelser, som å stille et godt litterært utvalg og digitalt materiale til rådighet.

Samme artikkel har også eksempel på den kannibalistiske rammen, forlagssjefens argument mot e-boklisenser presenteres slik:

“Forlagssjefenes argument mot at flere bibliotek skal kunne dele på e-boklisenser er at det vil føre til færre salg ut til bibliotekene, og dermed lavere inntekter til forlagene og rettighetshaverne. Men siste ord er ikke sagt. – Vi har ikke noe prinsipielt imot at flere kan dele på én lisens, påpeker Kristen Einarsson, direktør i DnF. – Men vi har sagt at da må en slik løsning ha en økonomisk modell som er bærekraftig. Dette har vi ment at NBF bør innse. Forleggere og forfattere kan ikke ha mindre å leve av i e-verdenen enn i papirverdenen” (Lindstad, 2013, s. 9).

Dette faller tydelig inn i den kannibalistiske rammen som innebærer at bibliotekenes utlån undergraver det kommersielle e-bokmarkedet. Han mener at å dele på e-boklisenser vil føre til lavere inntekter til forlagene og rettighetshaverne, og lavere inntekter vil igjen føre til et dårligere kommersielt marked.

I Sverige hadde 20 av de 28 artiklene kulturpolitisk synspunkt, og 6 av dem hadde kannibalistisk synspunkt. For eksempel inneholder artikkelen *Kalkylen går inte ihop*, av Ekström (2012c) i Biblioteksbladet, uttalelser fra Kristina Ahlinder fra den svenske foreleggerforeningen. Etter flere avbrutte forhandlinger med Svensk bibliotekforening blir hun intervjuet om forlagenes ståsted. Ahlinder sier blant annet:

“Precis som alla andra böcker, kostar e-böcker pengar. Det är en fråga om investeringar, utgifter, översättningskostnader, dyra licenser etc. Förläggarna jobbar och sliter med en bok i ett och ett halvt års tid innan den ges ut - en satsning som därefter måste ge vinst” (Ekström, 2012c, s. 8).

Det trekkes også frem at det ikke finnes noe kommersielt marked på den tiden i 2012, og at forlagene må få en sjanse til å bygge dette, og hun undres om en som låner gratis e-bøker på biblioteket faktisk vil kjøpe en e-bok også (Ekström, 2012c). Dette kan plasseres i den

kannibalistiske rammen. Synspunktet i artikkelen viser at forleggerforeningen er usikre på bibliotekets utlån, den økonomiske gevinsten, og at e-bokutlånet vil undergrave markedet.

8. oktober 2013 ble det publisert en artikkel på nettsiden til Biblioteksbladet, som handler om at fylkesbiblioteket i Östergötland sier opp avtalen med Elib. Valget begrunnes slik:

“Den här modellen blir för dyr – vi får inte välja, vi få inte äga och vi har ingen möjlighet att planera. Det är svårt att inte ha koll på pengarna, 5 % av mediebudgeten går till Elibs e-böcker och det är mycket pengar för ett litet bibliotek, säger Kerstin Olsson, länsbibliotekarie i Östergötland som idag ska ha ett möte med föreningen Sveriges länsbibliotekarier där frågan vidare ska diskuteras” (Biblioteksbladet, 2013c).

Begrunnelsen Olsson kommer med er et kulturpolitisk standpunkt, og viser at vilkårene i utlånsmodellen er for dyr for bibliotekene, og det påvirker utvalget og økonomien for mye. Artikkelen er ikke et direkte debattinnlegg, men synspunktet og avgjørelsen påvirker debatten og er med på å skape diskusjon rundt endring av utlånsmodellen.

Etter å ha kategorisert landene på denne måten var det som sagt tydelig at den kannibalistiske og kulturpolitiske rammen dominerte i Skandinavia. De andre rammene har ikke vært like tydelige i verken Norge eller Sverige, og vi vil derfor fokusere på de to rammene som har dominert i Skandinavia. Ved å se på argumentene innenfor disse rammene kan vi se om Norge har hatt samme type argumenter, og om mønsteret i debatten har vært lik Sveriges og Danmarks debatt.

I debattens tidlige runder argumenterer forlagene for en kannibalisering av markedet fra bibliotekenes side, og at de ønsker å skape balanse mellom markedet og bibliotekenes utlån (Grøn & Balling, 2016, s. 57-58). Det handler også mye om inntektene for forlagene og forfatterne. Forlagene i Sverige mener det samme, utlånet går utover salget, og de ønsker dermed en lisensmodell slik at e-boka bare kan lånes ut en av gangen (Ekström, 2012b; Zorn, 2011a). Ser man til Norge, så starter debatten på samme måte og forlagene er redde for at e-bokutlånet vil undergrave kjøpet, og ser ikke hvorfor noen vil kjøpe en e-bok når de kan låne den gratis (Letnes, 2012b). Som vi har påpekt tidligere med Busets uttalelse, dersom det blir et gratis og køfritt utlån, så kan man bare legge ned forlagene (Øvrebø, 2012).

På den andre siden har vi bibliotekene med sine kulturpolitiske argumenter. I Danmarks debatt fokuserer de på at de høye prisene og restriksjonene på utlånet skaper en barriere for deres ytelse av tjenester (Grøn & Balling, 2016, s. 58). Og ved siden av deres argumenter til markedsaktørene, fører det også til indirekte og direkte oppfordringer til det politiske systemet om å tvinge bokmarkedet til å sikre borgernes adgang til litterære ressurser (s. 58). Argumentene i Sverige trekker mye av det samme frem. De ser til det politiske og mener det er for mye restriksjoner rundt e-bøkene, noe som bryter med at bibliotekene skal fritt tilgjengeliggjøre informasjon uten begrensninger (Lundén & Lindberg, 2011). Og Svensk biblioteksforening ber at politikerne skal redde bibliotekene fra de økende utgiftene (Wold-Karlsen, 2010). Ellers går mye av argumentene mot forlagene og forfatterne på at restriksjonene og prisene de setter er alt for kostbare, og bibliotekene ønsker å være frie til å kjøpe inn og låne ut de titlene de vil (Zorn, 2012c). Ser man til Norge startet det med at flere biblioteksjefer ønsker at e-bokavtaler kommer på plass, og Marit Egaas, kulturhussjef ved Sølvberget, Stavanger bibliotek og kulturhus, mente at de ikke oppfyller forventningene til brukerne sine (Letnes, 2013b).

Men Norge skiller seg fra Sverige og Danmark ved at NBF er enig om at en lisensmodell bør brukes, til kontrast med de svenske og danske biblioteksforeningene. Selv om bibliotekene var usikre på at lisensmodellen ville skape ventelister, ble det likevel enighet blant aktørene at en lisensmodell var best i Norge, som førte til at Norge startet med denne modellen. Men ikke alt var positivt. Daværende leder for NBF, Hjorten, sa i 2013 at,

“Vi har forsøkt å få til en løsning der politikken på e-bokområdet er formet av offentlige interesser og ikke bare interessene til utgivere og leverandører. Vi kan ikke ha en løsning der forleggene dikterer vilkår for noe som er så sterkt støttet av staten gjennom både bibliotekvederlag, momsfratak, innkjøpsordningen og bibliotekinnkjøp som litteraturen er. Vi mener at en boklov må sikre bibliotekenes mulighet til litteraturformidling uavhengig av format” (Norsk biblioteksforening, 2013).

Som sagt i kapittel 5.3., ønsket man at åndsverkloven skulle endres. Det nevnes også av tidligere leder av Bibliotekarforbundet (BF), Monica Deildok, at

“Det dreier seg ikke bare om forlagenes behov for å opprettholde inntektsgrunnlaget. Det dreier seg om helt essensielle kulturpolitiske og demokratiske prinsipper. Bibliotekene skal også i framtidens Norge ha muligheter til å oppfylle intensjonene i Lov om folkebibliotek. Forlagene kan ikke få anledning til å diktere utlånsordningene alene“ (Deildok, 2013, s. 4).

Bibliotekene ønsket at e-bøkene skulle behandles helt likt som papirbøkene, men forfatterne og forlagene satte en stopper for dette. Noe som førte til en debatt rundt fjernlån mellom bibliotekene, forlag og forfatterne. Forfatterforeningen var spesielt skeptiske til fjernlån av e-bøker, noe de mente ville konkurrere med e-boksalget i større grad enn fjernlån av papirbøker. Og Sigmund Løvåsen (lederen for Den norske Forfatterforening) mente at “ikke alle prinsipper fra utlån av papirbøker automatisk kan overføres og brukes på samme måte” (Stephensen, 2012, s. 27). Dette var derimot NBF uenige i, som krevde at bibliotekene sammen skulle kunne dele på lisenser, som man har delt på papirbøkene ved fjernlån (Letnes, 2013a). Mens forlagenes argument var at hvis flere bibliotek delte på e-boklisenser ville det føre til færre salg ut til bibliotekene, og dermed lavere inntekter til forlagene og rettighetshaverne (Lindstad, 2013). Forleggerne og forfatterne forhandlet dermed videre om en ny modell, og det var sannsynlig at de ville ende opp med klikkmodellen, som de danske forlagene snakket så varmt om (Lindstad, 2013).

I 2015 havnet Norge nærmere Sverige og Danmark, da en blandingsmodell ble vurdert, og argumentene gikk raskt over til de høye kostnadene og ustabile budsjett. Veronicha Angell Bergli fra BF-styret sier at hun er “veldig skeptisk til en modell som innebærer betaling per utlån. Det fungerte overhode ikke i Sverige. Hvordan skal man kunne budsjettere ut i fra en sånn modell?” (Bergli, 2015, s. 26).

Med utgangspunkt i dette, er det tydelig at det er den kannibalistiske og den kulturpolitiske rammen som er de mest fremtredende i alle landene, men mønsteret i debatten og argumentasjonen er ikke helt lik. Norge skiller seg ut ved å velge lisensmodellen, og har dermed ikke den samme debatten om kostnader som Sverige og Danmark. Men i Norge har debatten om økonomien kommet i de senere årene, da det ble foreslått en blandingsmodell. Norge har også hatt debatt rundt fjernlån, og om e-bøker skal sidestilles med papirbøkene. Noe som står i kontrast med Sverige, som er helt imot at man skulle tenke på en e-bok som en papirbok. Vi kan med dette si at mønsteret i Norges debatt i liten grad har fulgt mønsteret i

Sverige og Danmark sin debatt. Selv om argumentasjonen i Norge i stor grad er lik Sverige og Danmarks, har de oppstått på forskjellige tidspunkt i debatten, derav ulikt mønster.

6.3. EU-dom

Vi vil nå presentere den siste utviklingen innenfor e-bøker i folkebibliotek, og peke på hvordan den kan påvirke debatten rundt e-bøker videre.

10. november 2016 kom EU-domstolen med en dom som sidestiller utlån e-bøker med trykte bøker (Lerche, 2016a). Bakgrunnen for saken var en konflikt mellom den nederlandske bibliotekforeningen og Stichting Leenrecht, en rettighetshaverorganisasjon som administrerer rettighetene til forfattere i forhold til utlån av e-bøker i bibliotek (Berseth, Eriksen & Hammerstad, 2016). Forfattere og forlag kan ikke lenge nekte bibliotek å låne ut e-bøker, såfremt opphavsmenn får vederlag for dette (Berseth et al., 2016).

Sverige og Danmark som en del av EU, og Norge gjennom EØS-avtalen vil naturligvis bli påvirket av denne dommen. Flere aktører har debattert at Danmarks ordning må endres som følge av dommen, men Danske Forlag mener at dommen ikke får konsekvenser i Danmark (Berseth et al., 2016; Lerche, 2016a). Siden dommen er ganske ny, er det uklart om dommen vil få store konsekvenser for utlån av e-bøker i norske folkebibliotek (Berseth et al., 2016).

Vi mener at EU-dommen vil påvirke e-bøker i folkebibliotek på mange nivåer. Den kan være et argument for at e-bøker faktisk tilhører samlingen til folkebibliotek, og dermed er ikke dette lenger opp til frivillige avtaler med kommersielle aktører. Dommen vil også påvirke andre aspekter som åndsverksloven, bokloven og vederlagsordningene. Vi tror det blir veldig interessant å se hvordan denne dommen vil påvirke debatten og e-boktilbudet i Skandinavia. Spesielt med tanke på at det ble uttrykt tidlig i den norske debatten et ønske om at e-bøker skulle sidestilles med papirbøker.

6.4. Videre arbeid

I arbeidet med denne oppgaven har vi fått et overblikk over utviklingen og debatten rundt e-bøkene. Det har vært svært spennende og interessant å jobbe med, og vi ser at oppgaven behandler et emne hvor man kan gjøre grundigere analyse og forskning videre. Vi kunne ha

inkludert flere aspekter av e-bøker i folkebibliotek som ikke ble nevnt. Men for vår egen del måtte vi begrense oppgavens omfang med tanke på tid og arbeidsmengde.

Vi hadde i utgangspunktet en del to i problemstillingen, som var følgende: “I den grad argumentasjonen er ulik i de tre landene, hva kan forklaringen være? Er f.eks. relasjonen mellom bibliotek, forlag og forfattere ulike i de tre landene? Er det andre kontekstuelle forhold som kan forklare eventuelle ulikheter?” Vi hadde ikke mulighet til å se nøye på dette, men det kan være interessant for et videre arbeid. Man kan gjennomføre intervjuer av sentrale aktører for å utforske nærmere, og kan få en dypere innsikt i meningene til de ulike aktørene, og deres standpunkt.

Som følge av vår begrensning til materialmengde, så har vi bare sett på debatten gjennom tidsskrifts-gruppen, det hadde vært interessant å se hvordan analysen ville ha spilt seg ut om man inkluderte dagspressen. Vi vet at debatten i hovedsak har gått i aviser som Morgenbladet og Klassekampen, mens aviser som Dagbladet og VG i mindre grad har vært arena for debatten. Det er dermed en svakhet ved oppgaven at vi bare har forholdt oss til tidsskrifts-gruppen, og ikke til dagspressen. I Grøn og Ballings forskning baserer materialet seg mest på dagspressen, og derfor var det ikke sikkert at funnene våre ville være tilsvarende. Men vi tror uansett at det er sannsynlig at en analyse av dagspresse-materialet ville ha gitt det samme resultatet, i og med at vi har sett grundig på utviklingen av e-bokutlånet og debatten. Derfor har vi fått med de viktigste aspektene.

7. Konklusjon

Vi ønsket i denne oppgaven å finne ut om Sverige og Danmark har vært forbilder for Norge i forhold til utlånsmodell for e-bokutlån i folkebibliotek, og om debatten i Norge hadde fulgt samme mønster og argumentasjon som debattene i Sverige og Danmark.

Etter en gjennomgang av materialet vi samlet inn med en litteraturstudie, har vi kommet frem til at Norge ikke har hatt Sverige og Danmark som forbilde i valg av utlånsmodell. Norge har brukt erfaringer fra Sverige og Danmark med klikkmodellen til å gå en annen vei. Vi har også kommet frem til at Norges debatt i liten grad har fulgt de samme mønstrene som Sveriges og Danmarks debatt, men argumentasjonen har i stor grad vært lik. Debattene har hovedsakelig

handlet om kannibalistiske og kulturpolitiske argumenter, men tidslinjen for debatten og argumentasjonsrekkene har vært ulik i de tre landene.

Vi synes dette er et interessant emne, og det vil være spennende å se hvordan utlån av e-bøker i folkebibliotek vil utvikle seg videre med tanke på EU-dommen, og om de skandinaviske landene vil komme frem til en lignende utlånsordning, eller om de vil velge gå separerte veier.

8. Litteraturliste

Aarseth, M. B. (2015, 16. februar). 2 års ventetid på Nesbø. *Klassekampen, Kultur og medier*.

Hentet 10. mai 2017 fra <http://www.klassekampen.no/>

Aase, M. (2015a, 5. mai). *Atingo en het och rättad potatis*. Hentet 25. april fra

<http://biblioteksbladet.se/atingo-het-potatis/>

Andersen, C. (2015). Tusindvis af bøger forsvinder fra eReolen. *Politiken*. Hentet 6. mai

2017 fra <http://politiken.dk/>

Balke, T. (2016). *E-boktilbudet i norske folkebibliotek: en undersøkelse av nåværende vilkår og fremtidige muligheter*. (Bacheloroppgave, Høgskolen i Oslo og Akershus, Institutt for

arkiv-, bibliotek- og informasjonsfag). Hentet 4. april 2017 fra <https://fagarkivet.hioa.no/>

Brodersen, R. B., Bråten, F., Reiersgaard, A., Slethei, K., & Ågotnes, K. (2007). *Tekstens autoritet: tekstanalyse og skriving i academia*. Oslo: Universitetsforlaget.

E-bøker i norske folkebibliotek. (2016, 21. desember). I dag lanserte Nasjonalbiblioteket ett nytt forslag til utlånsmodell for e-bøker i folkebibliotekene [Facebook statusoppdatering]. Hentet 10. mai 2017 fra

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1862610070617481&id=1414255548786271

Grøn, R., & Balling, G. (2016). *Kampen om eReolen: Biblioteker, bogmarked og framing af det litterære kredsløb*. Hentet 28. mars 2017 fra <http://www.ntik.dk/2016/Nr3/Groen.pdf>

Gundersen, A. (2012. februar). *Bibliotekene og e-bøker: En statusbeskrivelse*. Hentet 28.

mars 2017 fra <http://www.nb.no/nbdigital/nbblogg/wp-content/uploads/2012/03/Statusnotat-e-b%C3%B8ker-feb-2012.pdf>

Gundersen, A. (2013). E-bøker i folkebibliotek. *Bibliotheca Nova*, (4), 72–99. Hentet 28.

mars 2017 fra <http://www.nb.no/Om-NB/Publikasjoner/Skriftserien-Bibliotheca-Nova>

Hallgren, T. (2015a, 20. mars). *Axiell köper Elib – Atingo ändrar form*. Hentet 28. mars 2017 fra <http://www.magasinping.se/nyheter/axiell-koeper-elib-atingo-aendrar-form/>

Johannessen, A., Tufte P. A., & Kristoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (4. utg.). Oslo: Abstrakt.

Kulturrådet. (2016a). *Prøveprosjekt med parallellt innkjøp av papir- og e-bøker til norske folkebibliotek rapport*. Hentet 28. mars 2017 fra <http://www.kulturradet.no/documents/10157/034902e4-dbe4-46be-8571-868e5bb3b705>

Kulturrådet. (2016b). *Vil fortsette dialogen om innkjøp av e-bøker*. Hentet 25. april 2017 fra <http://www.kulturradet.no/litteratur/vis-artikkel/-/vil-fortsette-dialogen-om-innkjop-av-e-boker>

Kulturstyrelsen. (2012). *Rapport om e-bogens utvikling på folkebibliotekerne*. Hentet 28. mars 2017 fra http://kum.dk/uploads/tx_templavoila/Rapport%20-%20e-bogens%20udvikling%20pa%20folkebibliotekerne.pdf

Kungliga biblioteket. (2013). *Sammanhållet nationellt system för distribution av e-böcker till bibliotek*. Hentet 30. mars 2017 fra http://www.kb.se/Dokument/Bibliotek/utredn_rapporter/2013/forstudie_sammanhallet_system.pdf

Kungliga biblioteket & Svensk bibliotekforening. (2011). *När kommer boomen? En kartläggning av e-boken i Sverige ur et biblioteksperspektiv*. Hentet 28. mars 2017 fra <http://www.kb.se/dokument/aktuellt/eboksutredningen.pdf>

Lerche, A. (2016a, 17. november). *EU-domstol sidestiller udlån af e-bøger og fysiske bøger*. Hentet 25. april 2017 fra <http://bf.dk/FagmagasinetPerspektiv/Nyheder/2016/EUDomSidestiller>

- Lerche, A. (2017, 9. januar). *Der skal være bred og almen adgang til e-bøger på bibliotekerne*. Hentet 25 april 2017 fra <http://bf.dk/FagmagasinetPerspektiv/Nyheder/2017/AdgangTilEBoeger>
- Nasjonalbiblioteket. (2016a, 2. mai). *Ny modell gir flere e-bøker i bibliotekene*. Hentet 28. mars 2017 fra <http://www.nb.no/Presse/For-presse/Pressemeldinger/Ny-modell-gir-flere-e-boeker-i-bibliotekene>
- Nasjonalbiblioteket. (2016b). *Anbefaling til innkjøp og utlån av E-bøker i folkebibliotek*. Hentet 28. mars 2017 fra <https://bibliotekutvikling.no/content/uploads/2016/12/BUe-bok-modell.pdf>
- Nasjonalbiblioteket & Kulturrådet. (2014). *Utlån av e-bøker i norske folkebibliotek – utfordringer og muligheter: Notat ved Nasjonalbiblioteket og Norsk kulturråds fagadministrasjon 05.02.2014*. Hentet 4. april 2017 fra <https://www.nb.no/content/download/7603/77073/file/eboknotat.pdf>
- Olsen, M. H. (2009). *E-boka og innkjøpsordningene: statusrapport og vurderinger*. Hentet 28. mars 2017 fra <http://www.kulturradet.no/documents/10157/0f0d8dbb-35d4-428f-87e8-72fcd310abd4>
- Olsen, M. H. (2011). *E-boka, kulturrådet og støtteordninger: en oppdatering*. Hentet 28. mars 2017 fra <http://www.kulturradet.no/documents/10157/09c489f5-9b0b-44c7-a0ef-f2cb1ac8febe>
- Rambøll. (2015). *Utredning om e-bøker og utlån i bibliotek: Rapport til Kulturdepartementet?*. Hentet 28. mars 2017 fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/0d8914e29293412dbea9d976bde28732/rapport-om-utlan-av-e-boker-i-folkebibliotek.pdf>
- Søndag Aften. (2011). *Det nye e-bogsbibliotek. Søndag Aften CulturCronikker*. Hentet 10. mai 2017 fra <http://www.soendagaften.dk/arkiv/2011/1005.html>

Berseth, J., Eriksen, E., & Hammerstad, A. B. S. (2016, 16. november). *EU/EØS-nytt - 16. november 2016: EU-domstolen sidestiller e-bøker og trykte bøker*. Hentet 25. april 2017 fra <https://www.stortinget.no/no/Hva-skjer-pa-Stortinget/EU-EOS-informasjon/EU-EOS-nytt/2016/eueos-nytt---16.-november-2016/?s=false#eboker>

Støren, I. (2013). *Bare søk!: Praktisk veiledning i å skrive litteraturstudier* (2. utg.). Oslo: Cappelen Damm akademisk.

Westin, A. (2016, 15. desember). *Kritik mot Axiell Media efter e-boksfusket*. Hentet 25 april 2017 fra <http://biblioteksbladet.se/kritik-mot-axiell-media-efter-e-boksfusket/>

Westlund, J. (2014, 4. november). *Natur & Kultur och SKL prövar ny e-boksmodell*. Hentet 28. mars 2017 fra <http://biblioteksbladet.se/natur-kultur-och-skl-provar-ny-e-boksmodell/>

8.1. Artikelgrunnlag

Danmark

Andersen, S. B. (2016, 6. desember). *Leder: EU-dom giver håb for fremtidens læsere*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://www.db.dk/artikel/leder-eu-dom-giver-h%C3%A5b-fremtidens-l%C3%A6sere>

Baes-Jørgensen, J. (2011, 11. april). *Den digitale fremtid bliver dyr for bibliotekerne*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://www.kl.dk/Momentum/momentum2011-4-4-id84371/>

Danmarks biblioteksforening. (2011a, 26. februar). *E-bøger - nej tak*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://www.db.dk/kort-nyt/e-b%C3%B8ger-nej-tak>

Danmarks biblioteksforening. (2011b, 26. februar). *Bogfolk afviser Leif Davidsens frygt for digitale bøger*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://www.db.dk/kort-nyt/bogfolk-afviser-leif-davidsens-frygt-digitale-b%C3%B8ger>

Danmarks biblioteksforening. (2011c, 12. april). *Digitale udlån er en bombe under bibliotekernes økonomi*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://www.db.dk/artikel/digitale-udl%C3%A5n-er-en-bombe-under-bibliotekernes-%C3%B8konomi>

Danmarks biblioteksforening. (2011d, 12. april). *Forlag, kommuner og biblioteker slås om prisen på e-bøger*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://www.db.dk/kort-nyt/forlag-kommuner-og-biblioteker-sl%C3%A5s-om-prisen-p%C3%A5-e-b%C3%B8ger>

Danmarks biblioteksforening. (2011e, 18. april). *Digitalt indhold en dyr omgang for bibliotekerne*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://www.db.dk/kort-nyt/digitalt-indhold-en-dyr-omgang-bibliotekerne>

Danmarks biblioteksforening. (2011f, 16. mai). *Frygter monopolpres fra forlag*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://www.db.dk/kort-nyt/frygter-monopolpres-fra-forlag>

Danmarks biblioteksforening. (2011g, 25. august). *Nye bestsellere kommer ikke i salg som e-bøger*. Hentet 12. mai 2017 <http://www.db.dk/kort-nyt/nye-bestsellere-kommer-ikke-i-salg-som-e-b%C3%B8ger>

Danmarks biblioteksforening. (2011h, 20. oktober). *Forfattere kræver flere penge*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://www.db.dk/kort-nyt/forfattere-kr%C3%A6ver-flere-penge>

Danmarks biblioteksforening. (2011i, 28. november). *Bibliotekerne vil sælge e-bøger*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://www.db.dk/kort-nyt/bibliotekerne-vil-s%C3%A6lge-e-b%C3%B8ger>

Danmarks biblioteksforening. (2011j, 5. desember). *Forlag føler sig usynliggjort på eReolen.dk*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://www.db.dk/kort-nyt/forlag-f%C3%B8ler-sig-usynliggjort-p%C3%A5-ereolendk>

Danmarks biblioteksforening. (2012a, 12. juni). *Vi vil ikke pelse dem økonomisk*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://www.db.dk/kort-nyt/vi-vil-ikke-pelse-dem-%C3%B8konomisk>

Danmarks biblioteksforening. (2012b, 23. august). *E-bogsmarked bremses af biblioteker*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://www.db.dk/kort-nyt/e-bogsmarked-bremses-af-biblioteker>

Danmarks biblioteksforening. (2012c, 23. august). *Udlån af e-bøger splitter bogverdenen*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://www.db.dk/kort-nyt/udl%C3%A5n-af-e-b%C3%B8ger-splitter-bogverdenen>

Danmarks biblioteksforening. (2012d, 27. august). *Krav fra forlag: Massive ændringer af eReolen*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://www.db.dk/kort-nyt/krav-fra-forlag-massive-%C3%A6ndringer-af-ereolen>

Danmarks biblioteksforening. (2012e, 31. august). *Forlag kræver øget indsats mod pirateri*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://www.db.dk/kort-nyt/forlag-kr%C3%A6ver-%C3%B8get-indsats-mod-pirateri>

Danmarks biblioteksforening. (2012f, 3. september). *Det er nødvendigt at prioritere*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://www.db.dk/kort-nyt/det-er-n%C3%B8dvendigt-prioritere>

Danmarks biblioteksforening. (2012g, 15. oktober). *Usikker fremtid for E-bogen i Danmark*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://www.db.dk/usikker-fremtid-for-e-bogen-i-danmark>

Danmarks biblioteksforening. (2012h, 9. november). *Afblæs krisen; forær bøger væk*. <http://www.db.dk/kort-nyt/afbl%C3%A6s-krisen-for%C3%A6r-b%C3%B8ger-v%C3%A6k>

Danmarks biblioteksforening. (2013a, 12. januar). *Bestsellere i klemme på bibliotekerne*. Hentet 12. mai 2017 <http://www.db.dk/kort-nyt/bestsellere-i-klemme-p%C3%A5-bibliotekerne>

Danmarks biblioteksforening. (2013b, 7. mai). *Kampen om e-bogs-lånerne bryder ud*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://www.db.dk/kort-nyt/kampen-om-e-bogs-l%C3%A5nerne-bryder-ud>

Danmarks biblioteksforening. (2014, 25. november). *Bibliotekernes eReolen.dk har atter alle e-bøger med i ny aftale – borgerne har vundet!*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://www.db.dk/artikel/bibliotekernes-ereolendk-har-atter-alle-e-b%C3%B8gerne-med-i-ny-aftale-%E2%80%93-borgerne-har-vundet>

Danmarks biblioteksforening. (2015, 16. desember). *Har de store forlag meldt sig ud af fremtidens e-bogsmarked?*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://www.db.dk/har-de-store-forlag-meldt-sig-ud-af-fremtidens-e-bogsmarked>

Danmarks biblioteksforening. (2016, 16. november). *Opsigtsvækkende dom fra EU-domstolen: Udlånsrettighederne for E-bøger er de samme som for papirbøger*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://www.db.dk/dom-fra-eu-domstolen-udl%C3%A5nsrettighederne-e-b%C3%B8ger-er-de-samme-som-papirb%C3%B8ger>

Lerche, A. (2012a). Er den fri og lige adgang blot en illusion?. *Perspektiv*, (9), 22-23.

- Lerche, A. (Red.). (2012b). Ingen smøkkede døre. *Perspektiv*, (10), 19.
- Lerche, A. (Red.). (2012c). Debat: Kommentarer til nyheden "Forhandlingerne om eReolen er brudt sammen" bragt på perspektiv.bf.dk den 15. oktober 2012. *Perspektiv*, (10), 22.
- Lerche, A. (2014). Så kom aftalen om eReolen endelig. *Perspektiv*, (11), 8.
- Lerche, A. (2016b, 19. april). *Kulturministeren: Fortælling og læsning er kerneopgaven*. Hentet 11. maj 2017 fra <http://bf.dk/FagmagasinetPerspektiv/Nyheder/2016/KulturministerenFortaellingOgLaesning>
- Lerche, A. (2016c, 28. juni). *EU skal afgøre, om udlån af digitale bøger kan sammenlignes med udlån af fysiske*. Hentet 10. maj 2017 fra <http://bf.dk/FagmagasinetPerspektiv/Nyheder/2016/EUDomstolSkalAfgoere>
- Lerche, A. (2016d, 17. november). *Kulturministeren vil se på bibliotekernes mulighed for at udlåne e-bøger*. Hentet 10. maj 2017 fra <http://bf.dk/FagmagasinetPerspektiv/Nyheder/2016/KulturministerenOmUdlaanAfEBoeger>
- Lerche, A., & Mønsted, S. (2015). Hvad er godt og mindre godt ved eReolens nye aftale?. *Perspektiv*, (1), 20-22.
- Mønsted, S. (2011a, 29. september). *Strid om forlagernes rolle i forhandlingerne om e-bogen*. Hentet 12. maj 2017 fra <http://bf.dk/FagmagasinetPerspektiv/Bladet/2011/Perspektiv%208/HvadSkalEBogenKoste>
- Mønsted, S. (2011b, 4. oktober). *Kritik af prisaf tale for e-bøger*. Hentet 12. maj 2017 fra <http://bf.dk/FagmagasinetPerspektiv/Nyheder/2011/KritikAfPrisafTaleForEBoeger>
- Mønsted, S. (2012a, 9. september). *Svære forhandlinger om eReolen*. Hentet 12. maj 2017 fra <http://bf.dk/FagmagasinetPerspektiv/Nyheder/2012/SvaereForhandlingerMedEreolen>

- Mønsted, S. (2012b). Alle taber på e-bogskampen. *Perspektiv*, (10), 14-17.
- Mønsted, S. (2013, 10. januar). *Blandet modtagelse af ebib.dk*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://bf.dk/FagmagasinetPerspektiv/Nyheder/2013/EbibEnBladetModtagelse>
- Mønsted, S. (2014a, 28. februar). *Ebib og eReolen skal smelte sammen*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://bf.dk/FagmagasinetPerspektiv/Nyheder/2014/EbibOgEReolenSmelterSammen>
- Mønsted, S. (2014b, 24. april). *E-bogsaftale forventes i hus før sommerferien*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://bf.dk/FagmagasinetPerspektiv/Nyheder/2014/EbogsaftaleForventesIHusForSommerferien>
- Mønsted, S. (2014c, 11. november). *Debat om biblioteker på BogForum*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://bf.dk/FagmagasinetPerspektiv/Nyheder/2014/DebatOmBibliotekerPaaBogForum>
- Mønsted, S. (2015). Forfatterne skal ikke finansiere bibliotekernes overlevelse. *Perspektiv*, (11), 16-17.
- Mønsted, S. (2016a). Vanskelige forhandlinger om eReolen fortsætter. *Perspektiv*, (1), 8.
- Mønsted, S. (2016b, 19. januar). *Kulturpolitikerne skal sætte rammerne for e-bogsudlån*. Hentet 13. mai 2017 fra <http://bf.dk/FagmagasinetPerspektiv/Nyheder/2016/KulturpolitikerneSkal%20SaetteRammerneForEbogsUdlaan>
- Mønsted, S., & Lerche, A. (2012). Styrelsen kendte ikke til eReolens endelige prismodel. *Perspektiv*, (1), 11.
- Mønsted, S., & Lerche, A. (2015). Det går (for) godt for eReolen. *Perspektiv*, (11), 10-15.

Niegaard, H. (2011a, 22. november). *eReolen.dk i startvanskeligheter*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://www.db.dk/artikel/ereolendk-i-startvanskeligheter>.

Niegaard, H. (2011b, 22. desember). *E-bøger og biblioteket: holder det i længden?*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://www.db.dk/artikel/e-b%C3%B8ger-og-biblioteket-holder-det-i-l%C3%A6ngden>

Niegaard, H. (2012, 16. oktober). *Forlagene burde omfavne eReolen*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://www.db.dk/artikel/forlagene-burde-omfavne-ereolen>

Vigild, T. (2012). Bibliotekar, elsk din e-bog!. *Perspektiv*, (8), 35.

Norge

Bergan, E. (2010). E-bøkene til debatt i Drammen: Fra trykt til utrygt?. *Bibliotekaren*, (12), 5-10.

Bergan, E. (2012a). Hva mener BF? Hva gjør BF?: E-bøkene og bibliotekarene. *Bibliotekaren*, (10), 6-11.

Bergan, E. (2012b). Strid om ebok-utlån i Danmark. *Bibliotekaren*, (11), 20.

Bergan, E. (Red.). (2013). Sitatet. *Bibliotekaren*, (11), 40.

Bergan, E. (2016, 9. mai). *Ny modell dyrere for bibliotekene*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://bibforb.no/ny-modell-dyrere-bibliotekene/>

Bergli, V. A. (2015). Fylkesbibliotekene stemoderlig behandlet. *Bibliotekaren*, (7), 26.

Dahle, S. A., Haug, E., & Risvand, H. (2010). Slipp e-bøkene ut!. *Bok og Bibliotek*, (5), 15-16.

Deildok, M. (2013). Lederen har ordet. *Bibliotekaren*, (2), 3-4.

- Einarsson, K. (2012a). Enkelt og unyansert fra Georg Arnestad. *Bok og Bibliotek*, (5), 28-29.
- Einarsson, K. (2012b, 26. september). *Lettvint og upresist fra Georg Arnestad*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://www.bokogbibliotek.no/lettvint-og-upresist-fra-georg-arnestad>
- Einarsson, K. (2016, 5. oktober). *Skal vi ikke prøve å få til en samlet e-utlånsløsning?*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://www.forleggerforeningen.no/prove-a-fa-samlet-e-utlanslosning/>
- Erichs, J. (2012). Digitaliseringsboom - en trussel mot bibliotekene. *Bibliotekforum*, (2), 34-35.
- Ericson, A. (2010). *Bokbransje og bibliotek må sammen utforme e-bok-økonomien*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://norskbibliotekforening.no/2010/04/bokbransje-og-bibliotek-ma-sammen-utforme-e-bok-okonomien/>
- Ericson, A. (2012a). *E-bokutlån må bli attraktivt for bokbransjen*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://norskbibliotekforening.no/2012/10/e-bokutlan-ma-bli-attraktivt-for-bokbransjen/>
- Ericson, A. (2012b). *Mangel på kunnskap bak e-bokkonflikten*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://norskbibliotekforening.no/2012/11/mangel-pa-kunnskap-bak-e-bokkonflikten/>
- Ericson, A. (2013a, 18. januar). *E-bokutlån: – Det trengs en modell som ivaretar formidlingsaspektet*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://norskbibliotekforening.no/2013/01/e-bokutlan-det-trengs-en-modell-som-ivaretar-formidlingsaspektet/>
- Ericson, A. (2013b). *Vårløsning for e-boka*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://norskbibliotekforening.no/2013/04/varlosning-for-e-boka/>
- Ericson, A. (2013c). *E-bok-Sverige: Sentrale statlige løsninger i sikte*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://norskbibliotekforening.no/2013/09/e-bok-sverige-sentrale-statlige-losninger-i-sikte/>
- Gregersen, A.-M. (2015). Økt utlån av e-bøker koster flekk. *Bok og Bibliotek*, (6), 46-48.

- Grønnestad, K. S. (2011). Den digitale bibliotekar har en framtid. *Bok og Bibliotek*, (6), 56-57.
- Grønnestad, K. S. (2012). Danskene danker oss ut. *Bok og Bibliotek*, (3), 48-49.
- Grønnestad, K. S. (2016). E-bøker gjør dansker mer nysgjerrige. *Bok og Bibliotek*, (2), 66-67.
- Hjorthen, I. R. (2012). Lederen har ordet: Biblioteket må nå ut!. *Bibliotekforum*, (7), 5.
- Holter-Wilhelmsen, J.-E. (2013). Å kjempe i oppoverbakke?. *Bibliotekaren*, (2), 17.
- Husøy, A. (2015). Midler til mer hverdagslige gjøremål. *Bibliotekaren*, (7), 27.
- Høivik, T. (2013). Kunnskapsrevolusjonen. *Bok og Bibliotek*, (1), 28-29.
- Johnsen, K. E. (2015). Svakt om fjernlån av e-bøker. *Bibliotekaren*, (7), 28.
- Kulturrådet. (2014, 27. august). *Stor etterspørsel etter e-bøker i bibliotek*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://www.kulturradet.no/litteratur/vis-artikkel/-/ebok-bibliotek-2014>
- Kure, A., & Hjorthen, I. R. (2012). E-bøker i bibliotek - en statusoppdatering. *Bibliotekforum*, (7), 24-25.
- Lindstad, M. (2010). Hardt skyts i e-bokdebatten, *Bok og Bibliotek*, (6), 10-12.
- Lindstad, M. (2013). Lang dags ferd mot e-bokutlån. *Bok og Bibliotek*, (1), 8-10.
- Letnes, M. A. (2016). eBøker stagnerer i butikk, øker i bibliotek. *Bok og Bibliotek*, (1), 63-65.
- Letnes, O. (2011). Med overblikk fra Larvik. *Bok og Bibliotek*, (4), 52-54.
- Letnes, O. (2012a). Utfordreren: E-boka utfordrer ikke bare forlagene og bokhandlene, men også biblioteket. *Bok og Bibliotek*, (1), 72.

- Letnes, O. (2012b). Debatten som må komme. *Bok og Bibliotek*, (2), 5.
- Letnes, O. (2012c). utfordringer er en del av hverdagen. *Bok og Bibliotek*, (2), 20-24.
- Letnes, O. (Red.). (2012d). Stillstand i e-bokutlån. *Bok og Bibliotek*, (3), 27.
- Letnes, O. (2012e). Dansk e-bok-turbulens. *Bok og Bibliotek*, (3), 29.
- Letnes, O. (2012f). Synliggjøring og samarbeid. *Bok og Bibliotek*, (3), 34-35.
- Letnes, O. (Red.). (2012g). E-bøker og utålmodige bibliotekarer. *Bok og Bibliotek*, (5), 29.
- Letnes, O. (2012h, 11. mai). *Konflikt i Sverige, Norge foreløpig fredet*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://www.bokogbibliotek.no/konflikt-i-sverige-norge-forelopig-fredet>
- Letnes, O. (2012i, 16. oktober). *Så lenge var danske bibliotekbrukere i paradiset*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://www.bokogbibliotek.no/sa-lenge-var-danske-bibliotekbrukere-i-paradis>
- Letnes, O. (2013a). Nå blir det e-bøker å låne på biblioteket. *Bok og Bibliotek*, (1), 5.
- Letnes, O. (Red.). (2013b). Meninger om mangt - fra 16 biblioteksjefer. *Bok og Bibliotek*, (1), 52-56.
- Letnes, O. (2013c). Vi må være oss vårt ansvar bevisst!. *Bok og Bibliotek*, (4), 28-31.
- Letnes, O. (Red.). (2014). Svenske kommuner vil ha e-bokavtale. *Bok og Bibliotek*, (2), 30.
- Meisingset, K. (2016). Lykkestund i stua. *Bok og Bibliotek*, (3), 58-61.
- Norsk bibliotekforening. (2013, 16. januar). *Brudd i e-boksamtaler*. Hentet 12 mai 2017 fra <http://norskbibliotekforening.no/2013/01/brudd-i-e-boksamtaler/>

- Norsk bibliotekforening & Bibliotekarforbundet. (2014, 10. desember). *Positive til e-bokordning*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://norskbibliotekforening.no/2014/12/positive-til-e-bokordning/>
- Norsk bibliotekforenings ebokutvalg. (2016, 12. mai). *Retten til å lese digitalt*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://norskbibliotekforening.no/2016/05/retten-til-a lese-digitalt/>
- Olsen, M. H. (2013). Mens vi venter på litteraturpolitikk!. *Bok og Bibliotek*, (2), 9-13.
- Rognerød, E. (2014, 24. april). *Kritisk til e-bok-notatet fra Nasjonalbiblioteket*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://bibforb.no/kritisk-til-e-bok-notatet-fra-nasjonalbiblioteket/>
- Rognerød, E. (2015, 10. juni). *E-bokutredningen: Bibliotekene ivaretar bredden*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://bibforb.no/e-bokutredningen-bibliotekene-hemmer-ikke-salg//>
- Rognerød, E. (2016a, 12. mai). *Uoversiktlig og kostbar e-bokmodell*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://bibforb.no/uoversiktlig-og-kostbar-e-bokmodell/>
- Rognerød, E. (2016b, 26. september). *Den foreslåtte e-bokmodellen: Hvor går veien videre?*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://bibforb.no/hvor-gaar-veien-videre/>
- Sandberg, A. (2014, 10. februar). *En naiv bibliotekdebatt*. Hentet 12. mai 2017 fra <http://www.bokogbibliotek.no/en-naiv-bibliotekdebatt>
- Sandberg, A. (2016). Biblioteket – et botemiddel mot markedssvikt?. *Bok og Bibliotek*, (5), 28-30.
- Skrede, T. (2013). Vi gjør opp status for den store revolusjonen som lar vente på seg: E-bøker og bibliotek - quo vadis?. *Bibliotekaren*, (6-7), 26-31.
- Stephensen, I. S. (Red.). (2012). Bibliotekforum har bedt ledende personer innen sektoren om å svare på fire spørsmål om hva de mener om e-bøker. *Bibliotekforum*, (7), 26-27.
- Svendsen, R. E. (2015). Økt tilgang til digitalt materiale. *Bibliotekaren*, (7), 28.

Øvrebo, O. A. (2012). E-boka: Bråkmaker på filttøfler. *Bok og Bibliotek*, (2), 13-19.

Sverige

Aase, M. (2015b). Oenighet och obalans på e-bokmarknaden. *Biblioteksbladet/BBL*, (4), 14-16.

Biblioteksbladet. (2012a, 24. januar). *Ställningskrig och låsta positioner*. Hentet 10. mai 2017 fra <http://biblioteksbladet.se/stallningskrig-och-lasta-positioner/>

Biblioteksbladet. (2012b, 10. august). *Biblioteken stör inte bokmarknaden!*. Hentet 9. mai 2017 fra <http://biblioteksbladet.se/biblioteken-stor-inte-bokmarknaden/>

Biblioteksbladet. (2013a, 20. juni). *Öppet brev om e-böcker*. Hentet 9. mai 2017 fra <http://biblioteksbladet.se/oppet-brev-om-e-bocker/>

Biblioteksbladet. (2013b, 19. september). *Allt fler tvingas begränsa e-lånen*. Hentet 9. mai 2017 fra <http://biblioteksbladet.se/allt-fler-tvingas-begransa-e-lanen/>

Biblioteksbladet. (2013c, 8. oktober). *Nu går det inte längre*. Hentet 9. mai 2017 fra <http://biblioteksbladet.se/nu-gar-det-inte-langre/>

Biblioteksbladet. (2013d, 17. desember). *SKL:s utgångspunkter i e-boksfrågan*. Hentet 9. mai 2017 fra <http://biblioteksbladet.se/skls-utgangspunkter-i-e-boksfragan/>

Bjørkeng, P. K. (2009). E-boksrevolutionen utmanar biblioteken. *Bibliotek i Sämhalle/BiS*, (3), 22-24.

Ekström, Å. (2012a). E-böcker får kosta i Värmland. *Biblioteksbladet/BBL*, (1), 8.

Ekström, Å. (2012b). Kritik mot Författarförbundets utspel. *Biblioteksbladet/BBL*, (1), 9.

Ekström, Å. (2012c). Kalkylen går inte ihop. *Biblioteksbladet/BBL*, (8), 8-9.

- Ekström, Å. (2012d). Grön bibliotekssatsning. *Biblioteksbladet/BBL*, (9), 16.
- Ekström, Å. (2012e). "Bibliotek är politik". *Biblioteksbladet/BBL*, (10), 12-13.
- Ericson, K. T., Schmitz, G., & Rasmussen, J. (2016, 16. desember). *Öppet fönster mot oskyddad e-boksvärld*. Hentet 9. mai 2017 fra <http://biblioteksbladet.se/redaktionellt/oppet-fonster-mot-oskyddad-e-boksvarld/>
- Greiff, J. (2010). "Biblioteksutlåningen snarare hjälper än stjälper försäljningen". *Biblioteksbladet/BBL*, (10), 25.
- Hallgren, T. (2015b, 29. april). *E-boksutlåning i förändring*. Hentet 9. mai 2017 fra <http://www.magasinping.se/nyheter/e-boksutlaaning-i-foeraendring/>
- Hallström-Petralito, S. (2010). Så ska biblioteken överleva i det digitala samhället. *DIK forum*, (1), 14-15.
- Lundén, I. & Lindberg, N. (2011). E-boksfrågan måste få en lösning!. *Biblioteksbladet/BBL*, (1), 22.
- Zorn, H. (Red.). (2011a). e-bokssamtal. *Biblioteksbladet/BBL*, (5), 17.
- Zorn, H. (Red.). (2011b). Digitaliseringens möjligheter och finansiering av bibliotekenes E-böcker. *Biblioteksbladet/BBL*, (9), 45.
- Zorn, H. (Red.). (2012a). E-böcker – vilken väg leder framåt?. *Biblioteksbladet/BBL*, (5), 23.
- Zorn, H. (2012b). Biblioteken stör inte bokmarknaden!. *Biblioteksbladet/BBL*, (6/7), 38-39.
- Zorn, H. (Red.). (2012c). Offensiv för e-böckerna. *Biblioteksbladet/BBL*, (6/7), 65.
- Zorn, H. (Red.). (2013a). Bibliotekskämpe föredrar e-böcker. *Biblioteksbladet/BBL*, (2), 33.

Zorn, H. (Red.). (2013b). ”Nu går det inte längre”. *Biblioteksbladet/BBL*, (9), 14.

Zorn, H. (Red.). (2014). E-bokens framtid handlar om att fler får lust att läsa.
Biblioteksbladet/BBL, (2), 46.

Willstedt, T. (2015). E-böcker och folkbibliotek: Distribution, kommersialism och kontroll.
Bibliotek i Sämhalle/BiS, (1), 12-15.

Wold-Karlsen, S. (2010). Vem bestämmer vad som ska finnas på biblioteken?. *Bibliotek i Sämhalle/BiS*, (4), 19-20.